

12.

KARTARPUR MANUSCRIPT

OF

THE SIKH HOLY BOOK

G. B. SINGH

M/B + H
2/6

ਸ਼੍ਰੀਗੁਰ
ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ
ਸਮੁੱਚੀ ਲਿਖਤ
ਬੀੜ ਕਰਤਾਰਪੁਰ

ਕ੍ਰਿਤ
ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ

KARTARPUR MANUSCRIPT

OF

THE SIKH HOLY BOOK

G.B. SINGH

Printed at

ਬੋਲਤੀ

ਸਾਡੇ ਪੁਸਤਕ 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ' ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ
ਗੋਬ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ ਪਰ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ
ਗਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਾਨੀ ਬੀੜ ਸੰਬੰਧੀ ਵੀ ਵਿਚਾਰ
ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਬੀੜ ਨੂੰ ਕਿਰਤਨੇ ਕੁ ਲੋਕ ਉਹ ਬੀੜ ਮਨਦੇ
ਹਨ, ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਕੁਈ ਗੁਰਦਾਸਜੀ ਦੀ
ਹੱਥੀਂ ਲਿਖਾਈ ਸੀ। ਅਸਾਂ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਇਹ ਗਲ
ਗਲਤ ਹੈ; ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਾਨੀ ਬੀੜ ਪੰਜਾਹ ਵੇਰੋ ਦੇ ਕ੍ਰੀਬ
ਪਿਛੋਂ ਪੀਰਮਲੀਆਂ ਨੇ ਉਸਦੇਲੇ ਤਯਾਰ ਕਰਾਈ ਸੀ, ਜਦ
ਕਿ ਆਪਣੀ ਨਵੀਂ ਗੁਰ ਗੱਦੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਏਸ
ਕਥਨ ਵਿਚ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਾਨੀ ਬੀੜ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਤਾ ਨੂੰ ਪੱਕਾ
ਨਗਦ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੋ, ਅਸਲ 'ਆਰਿ-ਬੀੜ' ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ
ਗੁਰ ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਜਲਪ੍ਰਦਾਤ ਦੇਵਿੱਤਾ ਸੀ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ
ਦਾਨੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਨਕਲ ਉੱਚੀ ਮੰਨਣ ਵਿਚ, ਸਾਡੇ ਕਥਨ
ਨੂੰ ਪੰਥ ਨਵੀਂ ਗਈਕਾਰਕ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸਾਡੇ
ਕਥਨ ਪਰ ਜੋਰਦਾਰ ਨਕਤਾਬੀਨੀ ਦੀ ਬੁਛਾਨ ਉੱਚੀ, ਦਿਖੇਸ਼ ਕਰਕੇ
ਭਾਈ ਜੱਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਨਸਪਨ ਖਾਨਸਾ ਕਾਨੰਜ, ਅਸ਼ਿਤ
-ਸਰ ਵੇਲੋਂ, ਜੋ ਕਾਨੰਜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਵੇਰੋ ਪਾਸਕਰ ਪੇਂਡੋਸਰ ਹਾ
ਰੇ ਸਨ॥

ਸਾਡਾ ਨਕਤਾ ਖਿਆਲ ਨਿਰੋਲ ਦਿਲਸੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ

ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਪੁਰਤਾ
ਸੀ ਕਿ, ਜਿਸ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਸਾਖਰੇ ਸੰਜੁਦ ਗਵਾਹੀ ਪੁਰ, ਅਸੀਂ
ਠੀਕ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ, ਉਸਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਰਤਾਮਪੁਰ
ਵਾਲੀ ਬੀਰ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਤਾ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ
ਗਲ ਦੀ ਹੁਣ ਤਕ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਕਰਤਾਮਪੁਰ ਵਾਲੀ
ਬੀਰ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਬਣੀ ਮਨ ਜਿਆਂ, ਜੋਸੀ ਕਿ ਓਹ ਹੈ, ਪੰਥ ਨੂੰ
ਕੀ ਹਾਣੀ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ।

ਅਸਾਂ ਜੋ ਕੁਝ 'ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀਰਾਂ' ਵਿਚ ਇਸ ਬੀਰ ਬਾਬਤ
ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਉਸਨੂੰ ਬੱਸ ਸਮਝਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਕ ਸੱਚ ਦੇ
ਖੋਜੀ ਲਈ ਬੱਸ ਹੋਣਾ ਹਾਜੀਰਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ
ਕਿ ਪਖਪਾਤ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠਾਂ ਆਏ ਸਜ਼ਾਨਾਂ ਲਈ ਓਹ ਬੱਸ
ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਅਤੇ ਓਹ 'ਮੈਂ ਨਾ ਮਾਨੂੰ' ਕੁਝ ਹੋਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
ਸੋ ਪਹਿਲੇ ਜੇਕਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਕੇ ਇਸ ਪੱਖੀ ਵਿਚ
ਲਿਖਦੇ ਹਾਂ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਨਵੀਂ ਗਵਾਹੀ ਕਰਤਾਮਪੁਰ ਵਾਲੀ
ਬੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਕਢੇ
ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪੁਖਤਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਨਕਤਾ ਗੀਤ ਸਜ਼ਾਨ ਜੇ ਹੁਣ
ਦੀ ਨਾ ਮੰਨਣ, ਤਾਂ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਰਜ਼ਾ। ਅਸਾਂ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਨਕਤਾ
-ਗੀਤੀ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਨਾਕੁ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਮਝਣ ਲਈ
ਕੋਈ ਕਸਰ ਨਹੀਂ ਰਖੀ॥

ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ

ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ।

‘ਆਰਿ-ਬੀੜ’ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਅਸੀਂ ਵਸਿਆ ਸੀ ਕਿਰਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਗੁਰ ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਦਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ
‘ਪੀਰਮਜੀਆਂ’ ਤੋਂ ਕਰ ਤੇਜ਼ਕਰਾ ਸੀ ਕਿ ਰੁਪ ਕੀਤੇ ਬੰਨੇ ਕੀਤੇ:-

“ਦਰਲਤੁ ਉਤਮ ਕੰਥ ਪਦਾਰਥ।
ਜੇਕਰ ਨਹੈਂ, ਭਏ ਸਭ ਸਦਾਰਥ।
ਮੇਰਿ ਬੰਸ ਮੁਰਿ ਮੈ ਬਢਾਈ।
ਚੜ੍ਹਹਿ ਅਕਰਨ ਕੇ ਸਮਰਾਈ।
ਤਿਸੀ ਚੰਗ ਸੋ ਗੁਰਤਾ ਗਾਰੀ।
ਬਨਹਿ ਆਬਾਰੀ, ਤੁਰਹਿ ਬਾਰੀ॥੨੩॥”

ਜੇਰ ਸਮਾ ਪਾਕੇ ਅਸਲੀ ਦਾਰਿਆਤ ਭਲ ਭਲਾ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ
ਕੁਠਲੀ ਪ੍ਰਤੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਸਿਆ, ਕਿ, ਕਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕੰਥ ਸਾਹਿਬ
ਦੇਸ਼ਾਦਿ ਬਿਆਸਾ ਵਿਚ ਹੋਰ ਦਿਨ ਪਿਛੋਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗਲਤ ਤੋਂ
ਬਣਿਆ ਰਿਹਾ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਦਿਨ ਪੀਰਮਜੀ ਨੇ ਕਰਨ ਲਿਆਇਆ।
‘ਸੁਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਵਿਚ ਉਧ੍ਰੇ ਦਾਕ ਪੀਰਮਜੀ ਜੀ ਦੇ ਮੁਹ ਵਿਚ ਰਖੇ ਹਨ॥

ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਸ਼ਕਤ ਇਸ ਰਵਾਇਤ ਦੀ ਲਾਜ਼ਾ ਗੁਰਪਤਿਗਾਰੇ
ਸੁਰੀ, ਜਾਂ ਸਾਖੀ ਅਮਰਸਾਹ ਅਬਦਾਸੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ
ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ‘ਆਰਿ-ਬੀੜ’ ਨੂੰ ਵਰਜਾਦਿ ਸਤਗੁਰ
ਵਿਚ ਪ੍ਰਦਾਤ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੋਢੀ ਵਰਤਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸਨੂੰ
ਕਰਨ ਲਿਆਏ। ਸੋਢੀ ਵਰਤਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਮਤ ੧੭੬੪ ਤੋਂ

ਤੇ ਸੰਮਤ ੧੮੧੮ ਤਕ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਸਨ। ਉਸ-

ਮਾਸ- ਤੁਹਾਡੀ ਦਿਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ
 و منقول السنه صغير و كبير است که گورو صاحب (یعنی گورو
 گویند سنگه) سنگام اراده کن گرنه صاحب را در دریائے ستیج
 بطریق امانت نگهداشته روانه شدند + من بعد سوڑھی و ڈھاک
 سنگه گرنه صاحب را از دریائے برآوردہ - و از خوارق عادت لشکر
 از آن آب برآں جلوہ نیافت

‘ਸਰਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਦਿੱਤੇ ਦਿਹ ਕਹਾਨੀ ਸੰਖੇਪ ਕਰਕੇ ਤੇਠਾਂ ਦਿਤੀ
 ਸਾਂਦੀ ਹੈ। ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਦਿਕ ਆਰਮੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ,
 ਉਸਦੇ ਹਥ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੀਰਮਲ ਨੂੰ ਸੁਨਿਹਾ
 ਭੇਜਿਆ, ਕਿ ਰਹੱਸਾ ਦਿਹ ਮਾਸੀ ਗੁੱਥ ਸਾਹਿਬ ਰਖ ਰੱਖੇ ਤਾਂ, ਹੁਸੀ
 ਮਾਕੇ ਕਰ ਲਿਜਾਏ॥

ਦਿਸ ਸਮਝਾਏ ਗੁਰੂ ਗਤਿ ਦਾਨੀ।
 ਹੁੰਤ ਗੰਭੀਰ ਬੇਗ ਜਿਹ ਪਾਨੀ ॥੩੪॥
 ਮੰਜੀ ਦੇ ਸਮੇਤ ਕੁਝ ਮਾਹਿ।
 ਕਹਿ ਕਰ ਕੁਝੇ ਰਖਾਯਾ ਤਾਹਿ॥
 ਕੁਝੇ ਸੀਤਾਨੇ, ਭੈ! ਕਰਾਇ।
 ਤੁਝ ਤੇ ਲੇਹਿ ਪੀਰਮਲ ਮਾਹਿ ॥੩੫॥

ਉਪਰ ਰਾਹੀ ਨੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਅਪਣੇ ਪੀਰਮਲ ਨੂੰ ਸੁਨਿਹਾ ਜਾ
 ਦਿਤਾ।

ਸੁੰਨਿ ਮਸੰਦ ਬੋਲੈ ਮਤਿ ਖੋਲਾ।
 ਇਹੁ ਕਿਯਾ ਕਰਹੁ, ਨ ਕਿਸਰੁ ਤੋਲਾ।
 ਹਮਤੇ ਅਰੁ ਆਪਨਿ ਤੇ ਖੋਲੈ।
 ਇਸਤੇ ਕੰਨ ਭਰੇ ਨਿਜ ਜੋਲੈ।
 ਪੁਨ ਤੁਮ ਸੰਗ ਹਾਜ ਕਰ ਭੋਲਾ।
 ਸਲਤਾ ਤੇ ਨਿਕਾਸ ਕਰ ਲੋਲਾ।
 ਨਹੀ ਸੇਬਗ ਬਿਖੇ ਕਿਸ ਤੋਲਿ।
 ਬਯੋ ਤੋਇਗੇ ਜਲਕੇ ਜੋਲ।
 ਕੇਤਕ ਥਾਨ ਕਰਹਿਗੇ ਟੋਰ ?
 ਕਿਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਤੋਇ ਹਿਰੇ ਬਿਠਾਓ।
 ਰਬਜੇ ਤੋਇ ਸਿਕਤਾ ਪੁਰ ਚਾਓ।
 ਜੇ ਕਰਾਹ ਕਰ ਆਵੈ ਹਾਥ।
 ਰਾਗਰ ਗੇਹ ਤੋਹਿ ਜਲ ਸਾਥ ॥੨੮॥
 ਗਯੋ ਹੋਰ ਅਨਿਨ ਨਹਿ ਰਿਯੋ।
 ਮੈ ਰਿਨ ਇਸ ਬਤੀਤ ਕਰ ਗਯੋ ॥੩੨॥
 ਕਿਤਕ ਰਿਦਸ ਬੀਤੇ ਇਸ ਕੁੰਤੀ।
 ਮਿਨ ਮਿਨ ਕਹਿ ਅਨਕ ਬਿਪ-ਬਾਤੀ ॥੩੫॥
 ਪੰਡਾਮ੍ਰਿਤ ਬਹੁ ਆਨ ਕਰਾਵੈ।
 ਜੇਕਰ ਕ੍ਰੋਧ ਜਾਇ ਮੈਂ ਪਾਵੈ।
 ਇਸ ਕੇਤਕ ਰਿਨ ਜਬਹਿ ਬਿਠਾਏ।
 ਪੀਸਮਨ ਬਹੁ ਚਿਤ ਓਪਾਇ ॥੪੦॥

ਭਰੇ ਪਾਹ ਰਹੁਨ ਪੁਨ ਭਾਹ।

ਖੋਜੇ ਦੇਕ ਬਾਹ ਜਲ ਭਾਹ॥

ਮਖੈਰ ਨੇ (ਜਿਥੋਂ ਇਸਾਹਾ ਜੀਤੇ ਵਲ ਹੈ) ਤਾਂ ਮਕਲ ਦੀ ਗਲ ਮਖੀ
ਸੀ ਕਿ ਕੈਥ ਮਹਿਬ ਹੁਣ ਕਿਥੋਂ ਜਰਨਾ ਹੈ। ਤਿਥੇ ਰਹੁਦੇ ਤੇ ਕੈਥੇ
ਪਾਈ ਦਿਹ ਪਾਸਕੀ ਮਖੈਤ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲੀ ਗਲ ਤੁੰਦਿਹ ਤੇਨੀ
ਸੀ ਕਿ ਤੁੰਨੀ ਹੀਨ ਪਾਸਕੀ ਉਜਰਕੇ ਕੈਥ ਮਹਿਬ ਹੇਠ ਤਿਹ
ਪੈਰਾਂ ਅਤੇ ਪਾਸਕੀ ਅਗੇ ਹੁਨੁ ਜਾਂਦੀ, ਅਤੇ ਕੈਥ ਮਹਿਬ ਪਛਲੇ
ਕੁਮਾਨਾਂ ਦਿਹ ਬਧਾ ਗਰੁਹ ਤੇਕੇ ਕਾਗਜ ਗਲ ਜਾਂਦਾ। (ਪਰ ਲਾਜ਼ੀ
ਨੂੰ ਮਕਲ ਨਾਨ ਦੋਹ ਤੇਰਾ ਹੈ) ਅਖੇ ਰਖਦੇ ਕਾਹਰਦੇ ਦਿਨ
ਰਹਾ ਦਿਨੋਂ ਪੈਥੀ ਕਰੁਸਿਆਉਨ ਲਈ ਰਹਿਪਿਆ॥

ਦੇਹਾ॥ ਉਠ ਪੁਰਾਤ ਕੇ ਤਯਾਰ ਭਾ, ਕਰਕੇ ਸੈਰ ਮਨਾਨ।

ਕੇਦਰ ਬ੍ਰਿਰ ਬੁਲਾਇਕਰ, ਦੇਹ ਰਹਬ ਬਹੁ ਮਾਨ॥

ਭੋਪਈ॥ ਅਪਰ ਨੀਰ ਮਹਿ ਤਰੇ ਜਾਏ।

ਮੁਨ ਮੁਨ ਗੁਨ ਤਿਨ, ਲੀਨ ਹੁਕਾਰੇ॥

ਜਰ ਬ੍ਰਿਰ ਕੇ ਲਯੇ ਮੰਗਾਈ।

ਸਤੁ ਬਿਪ ਤੇ ਤਯਾਰੀ ਕਰਵਾਈ॥

ਗਮਨਜੇ ਮਰਮ ਲੈ ਨਰ ਬ੍ਰਿਰ।

ਮੰਗ ਬਿਬਸ ਹੋਇ ਰਲਜੇ ਮਖੈਰ॥

ਦੇ ਦਿਨ ਤਲਾਸ ਕਰਕੇ ਕੁਝ ਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ
ਕੀਤੀਆਂ, ਕੀਰਨੇ ਪਾਏ, ਨਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੁਹਰਾਏ ਕਰਕੇ
ਮਾਧ ਤੇਗਬਹਾਰ ਅਗੇ ਆਪਣੇ ਬਹੁਤ ਪਾਸਕੇ ਲਈ ਮਰਦਮ

ਰੀਤੀ। ਤੇਵਦੇ ਇਹ ਪਾਸਰੀ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਨੂੰ, ਓਥੇ ਥਾਂ ਜਿਥੇ ਟੇਭੇ ਕਈ
 ਵਾਰੀ ਵੇਖ ਫੁਕੇ ਤੇ ਜਾਨ ਪਾ ਜੇ ਸਨ, ਧੀਰਮਲ ਦਾ ਆਪਣਾ ਹਥ ਲਗਾ।
 ਪਾਸਰੀ ਉਥਾ ਤੀਰ ਹੇਤ ਤੇਠਾਂ ਵਥ ਗਈ ਸੀ। ਆਰਾਮੀ ਪੁਟਨ ਲਾਏ
 ਅਤੇ ਪਾਸਰੀ ਸਮੇਤ ਪੁਟਕੇ ਕੰਥ ਜੀ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਕੰਥ ਜੀ ਦੇ ਰੋਸ਼ਮੀ
 ਅਤੇ ਇਨ ਤੂਜ (ਲਾਠ ਅਲਾਹ ਪਤਲਾ ਛਿਜਨ ਕਪੜਾ) ਦੇ ਹੁਮਾਨਾਂ ਵਿਚ
 ਲਪੇਟੇ ਸਨ। ਜਦ ਖੱਜਿਆ ਤਦ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਥੋਂ ਉਥੋਂ ਤਿਜਾ ਤੀ
 ਆਖਰ ਸਾਰੇ ਸਲਾਮਤ ਹਨ। ਪਰੇ ਪੁਪੇ ਸੁਕਨ ਨੂੰ ਹਥ ਦਿੱਤੇ, ਅਤੇ
 ਫੇਰ ਬਾਜੇ ਵਾਜੇ ਨਾਲ ਕਰਕਾਪੁਰ ਲਿਆਂਦੇ, ਰੀਪ ਮਾਲਾ ਕੀਤੀ।
 ਸਭ ਫੌਕੀ ਇਹ ਕਰਮਾਤ ਕੰਥ ਜੀ ਦੀ ਵੇਖਕੇ ਤੰਗਨ ਹੁੰ ਗਏ।
 ਸਟੇਰ ਰਾਗਨ ਕੇ ਗਲ ਗਿਆ ਸੀ, ਓਥੇ ਥਾਂ ਹਾਜ਼ੀਏ (ਫੌਪਾ ਸੀ)
 ਤੇ ਰਾਗਨ ਦੇ ਲਗਾਏ।

ਗਰਜੇ ਸਪੇਰਾ ਰਾਗਨ ਕੇਇ। ਆਖਰ ਲਗਾਨ ਸੁ ਪਾਰਜੇ ਸੋਈ॥
 ਅਬ ਜੋ ਚਿਨ੍ਹ ਤ ਪਰੇ ਸਾਰੇ। ਕਹਿਤ ਕਈ ਹਮ ਆਪ ਨਿਗਾਰੇ॥
 ਕਈਕੀ ਆਰਿ-ਬੀਰੁ ਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਦਾਤ ਮਿਲਨ ਤੋਂ ਪੌਣੇ ਦੋ ਸੌ ਦੁਆ
 ਪਿਛੋਂ ਕਰਕਾਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀਰੁ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਰਕਾਪੁਰੀਆਂ
 ਨੇ ਆਰਿ-ਬੀਰੁ ਦੀ ਥਾਂ ਨੰਦ ਚਈ ਤਯਾਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਕਈ ਜੀ ਫੇਰ
 ਅਗੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:-

ਤਬ ਤੇ ਧੀਰਮਲ ਕੇ ਪਾਸ। ਰਹੇ ਕੰਥ ਸਾਧਿਕ ਅਭਿਰਾਮ॥
 ਤਿਸ ਦੀ ਕੁਚਾਰੇ ਲੇਤ ਅਕੋਸ਼। ਅਬਾ ਖਾਨਸੇ ਕਰਕੇ ਜੋਰ॥੫੨॥
 ਆਰਿ ਸੁਪਾਸਰ ਲਵਪੁਰ ਮਾਜੀ। ਗਾਖੀ ਕੰਥ ਸੁਆਯਨੇ ਪਾਜੀ॥
 ਸਨ ਅਭਿਰ ਭੇਟਾ ਜੋ ਦੇਵਾ। ਧੀਰਮਲ-ਕੇ ਸਮੁਗੀ ਲੇਜ॥

ਰਸੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਹਿ ਨੀਨ ਸੁ ਛੀਨ। ਸਤਿਗੁਰ ਅਤਿ ਕੇ ਜਾਨ ਪ੍ਰਬੀਨ॥

ਪਰਿ ਭੁਖਿਖਤ ਕੀ ਸੁਖ ਨਾਹੀ। ਸੈਨਿ ਪੰਥ ਕੇ ਹਰਿ ਤਿਨ ਪਾਈ॥

ਕਹਾਈ ਬਹੀ ਸੁਆਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਹਾਅਤ ਬਹੀ ਵਡੀ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ
 ਹੈ ਕਿ ਕਹਤਾਪਰ ਚਾਲੀ ਬੀੜ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਗਵਾਹੀ ਏਸ ਗਲ ਨੂੰ
 ਕੁਤਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਈ ਨੀ ਰਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਬੀੜ ਖਾਨਸਾ, ਅਜੰਬ
 ਮਹਾਮਾਜ਼ ਰੰਗੀਤ ਸਿੰਘ, ਨੇ ਨਾਹਿਰ ਜੋਰ ਦੇ ਕੇ ਮੰਗਵਾਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਏਸ
 ਨੂੰ 'ਆਰਿ-ਬੀੜ' ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਲਗੇ ਸਨ, ਪਰ ਫੇਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ
 ਖੋਈ। ਕਈ ਫੇਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਵੀ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੰਥ
 ਨੂੰ ਹੈ ਕਿ ਧੀਰਮਾਨ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਜੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਦਾਸਤੇ
 ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਧੀਰਮਾਨੀਏ ਖਾਨਸਾ ਪੰਥ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

'ਆਰਿ-ਬੀੜ' ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਨਤ ਬਨਾ ਤੁਰਾ ਸੀ, ਇਸ
 ਨੂੰ ਲੈਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁਰ ਕਾਤਿਲਾਨਾ ਹਮਲਾ
 ਕੀਤਾ ਸਿਆ। ਮੈਂ ਜਦ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਤੇਜ਼ਾਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ਅਸਲੀ ਕ੍ਰੋਧ
 ਸਾਹਿਬ ਧੀਰਮਾਨੀਆਂ ਦੇ ਕਰਕੇ ਦਿਲ ਨਾ ਆਇਆ, ਤਦ ਉਸਦੀ ਥਾਂ
 ਕਿਸੇ ਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਲੈਕੇ ਨਾਲ ਕਾਨ੍ਹਜ਼ ਦੀਆਂ ਕੁਤਲਾਂ ਲਾ
 ਕੇ, ਮਾਏ ਤੇ ਹਮਲਾ ਜਾਂ ਸੁਫੇਰੇ ਦੀ ਖਰਬ ਨਾਲ 'ਆਰਿ-ਬੀੜ' ਦਾ ਸੁੱਟ
 ਬਜਾਏ ਰਖ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ, ਕਿਸ ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ? ਏਸ ਪੁਰ ਅਸੀਂ
 ਤੇਰੇ ਕਰਕੇ ਦਿਲਾਸ ਕਰਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਜੀ ^{ਅੰਗ} ਇਹ ਗਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿ
 ਰੇ। ਇਕ ਸਦੀ ਦੇ ਕ੍ਰੋਧ ਪਾਹਿਲੋਂ ਹੀ ਇਹੋ ਕੁਝ ਦਿਲਾਸਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ,
 ਅਤੇ ਕਹਤਾਪੁਰੀਆਂ ਦੇ ਦਾਸਤੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਤੇ ਨੌਕੇ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਗੰਜੇ ਦੀਆਂ ਦਿਰ ਦਿਰ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ ਅਸਲ
 ੧, ਕਿ:-

Some sceptics assert that the book
 shown is a mere substitute for the original,
 which was never fished out of the river.

ਸਨ ੧੯੧੭-੧੮ ਦਿਰ ਇਕ ਲੰਮੀ ਤੇ ਦੁਖਦਾਈ ਠਹਰਾ 'ਗੰਗਾ' ਦੇ
 ਕੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਿਰ ਰਖਣ, ਅਤੇ ਪਾਠ ਸਮੇਂ ਪੜ੍ਹਨ ਜਾਂ ਨਾ ਪੜ੍ਹਨ
 ਬਾਬਤ ਦਫ਼ਤਰ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਠਹਰਾ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਦਿਰ ਕਈ
 ਪੁਸ਼ਟੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦਾ ਜਿਕਰ ਵੇਹਾਂ ਪਿਰਾਂ ਵੱਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।
 ਸਰਦਾਰ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਤ ਬਾਬਤ ਇਕ ਗਲਤ-ਬਿਆਨੀ
 'ਖਾਨਸਾ ਸਾਹਿਬ' ਅਖਬਾਰ ਦਿਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਤਰੀਕ
 ਦਿਰ ਸਰਦਾਰ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤੇਰ ਲਿਖੀ ਠਿੱਠੀ ਅਖਬਾਰ
 'ਪੰਥ ਸੇਵਕ' (੨੩ ਜਨਵਰੀ ਸਨ ੧੯੧੮) ਦਿਰ ਦੁਖਦਾਈ ਸੀ:-

"ਆਪਦੇ ੧੨ ਦਸਮਬਰ ਦੇ ਪਰਚੇ ਦਿਰ, 'ਗੰਗਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ
 ਜੀ ਦੀ ਗੁਪਤ ਠਿੱਠੀ' ਨਾਮਕ ਸਿਰਨਾਦੇਂ ਤੇਰ ਲਿਖੀ ਇਬਾਰਤ
 ਪੜ੍ਹਕੇ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਠਿੱਠੀਆਂ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਰ
 ਲੋਕ ਮੈਂ ਪੁਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ 'ਗੰਗਾ' ਪੰਥਾਂ ਦੀ ਅਖਬਾਰ
 ਹੋਵੇ 'ਗੰਗਾ ਸਾਹਿਬ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਦਲੀ ਹੈ। ਮੈਂ
 ਕੇਸ਼ ਦੇ ਕੇਸ ਤੋਂ ਦਿਰ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਥੇ ਦੇਸਕਾਂ,
 ਪਰ ਪਬਲਿਕ ਨੂੰ ਨਿਰਸੰਘੋਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦਿਰ

ਜਿਸ ਠਿਠੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ 'ਘਾਲਸਾ ਸਮਾਠਾਰ' ਵਿਚ ਹੈ, ਉਹ
ਮੈਂ ਠੀਕ-ਘਾਲਸਾ ਟੀਚਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਸੀ,
ਜਿਸਦਾ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਸੁਣਕੇ 'ਗਾਨ' ਤੋੜਿਆ
ਤਾਂ ਕਿ ਬਾਬੂ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਕੀ ਨੇ 'ਗਾਮਾਸਾ' ਕਰ ਦਿਤੀ
ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਗਾਮਾਸਾ' ਤਾਂ ਉਹ ਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇਵਲ ਸਾਹਿਬ
ਦਿੱਤੇ ਕਰੀ ਕਾ ਕਰੀ ਹੈ, ਅਨੇਕ ਪੁਰਾਣੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗਰੰਥ
ਸਾਹਿਬਾਨ ਬਿਨਾ 'ਗਾਮਾਸਾ' ਮੰਜੂਰ ਹਨ।..... 'ਗਾਮਾਸਾ'
ਇਤਨੀ ਰੁਖਟਾਰੀ ਦਸਤੂ ਨਹੀਂ, ਉਸਤੋਂ ਵੀ ਵਧੀਕ ਬੁਰੇ ਲੇਖ
ਕਈ ਕੇਵਲ ਸਾਹਿਬਾਂ ਵਿਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਤਿ ਅਦਿ।
ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਮੈਂ ਦਿੱਤਾ ਕਰੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ,

ਰਿਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤ ਪਾਰ
 ਦਾਰਫੀਅਤ ਹੈ, ਜੋ ਵੀ ਖੋਜ ਹਾਲ ਦਾ ਯਤਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ,
 ਸੁਣੀਆਂ ਗਲਾਂ ਪਰ ਬਰੀਨ ਕਰ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਗੁਰੂ
 ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬੀਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰਦੁਸ਼ 'ਗੁਰੂ ਸਿਰ' ਰਸਦੀ
 ਇਕ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਪੌੜੀ ਮਧੰਗਾਂ
 ਤੇ ਬੁਧਿਮਾਨਾਂ ਦੇ ਉਪਦ੍ਰਵ ਦੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੇ ਹੁਣ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ
 ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚੈ ਹੋਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੀ
 ਹਾਲੀ ਦੇ ਬੁਧ ਤੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਠਹਿਕਾ। ਮੈਂ ਨੂੰ ਸਭ ਦੇ
 ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦਿਓ ਕਦੇ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਫਰ

ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗਿਆ ਕਸੰਦੀ' ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੈ
 ਹੋਇਆ ਤੀ ਅਠਕ ਦਿਸਿਆ ਪਰ ਹੋਸ਼ ਨੀ ਪੰਜਾ ਨੀ ਹੈ,
 ਅਤੇ ਰਾਗ ਆਲਾ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਕੰਗ ਛਿੜ ਪੜਾ ਹੈ, ਜਿਸ
 ਤੋਂ ਅਠਕ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਸੁਆਮੀ ਪਿਛੇ ਪੰਜਾਹ ਮੇ,
 ਅਰ ਦਿਤੰਤਾ ਦਾਦ ਆਰੰਭ ਤੋਂ ਜਾਊ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ
 ਅਤੇ ਸਭ ਦੇ ਕਾਹਕ ਦਿਰਲੇ ਤੇ ਨਾ॥

ਅਜਕਲ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦਿਹ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ
 ਗੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਾਰ ਬਾਰ ਜਿਕਰ ਆਂਢੀ ਹੈ, ਅਤੇ
 'ਰਾਗ ਆਲਾ' ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਿਖ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿਖ ਦਾ
 ਪ੍ਰਮਾਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਬਹੁਮਤ 'ਖੋਜੀ'
 ਦੇ ਚਿਹਨਾਂ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸਚਾਅ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਅੰਧਾ
 ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਰੇਰ ਕਰਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗੰਥ
 ਸਾਹਿਬ ਦਿਹ 'ਰਾਗ ਆਲਾ' ਦੇ ਖੰਡਨ ਦਾ ਇਕ ਵਜ਼ਰ ਰੁਪ
 ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ।

ਪੇਸ਼ੀ ਸਜਣੇ। ਜਗ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸੁਣੇ-ਸਤ-
 ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਜਮਾਨੇ ਦਿਹ ਜੋ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਭੇ
 ਜਾਗੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਸਦੇ ਤੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਸਤ-
 -ਖਤ ਤੋਂ ਉਪਰ, ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਸਤਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
 ਅਖਰੀਂ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਤਾਂਕਿ ਦਸਤਖਤ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ
 ਕੋਈ ਲਿਖਾਰੀ ਸਤਰਾਂ ਨਾ ਵਧਾ ਸਕੇ। ਅੱਜ ਤੀ
 ਨੇਦੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਹਿੰ ਤਕ ਇਹ ਗੀਤੀ ਰਹੀ ਕਿ

ਜੇ ਰਾਖੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੁੰਦੀ, ਉਸਦੇ ਪਤਰਿਆਂ
ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ।

ਇਸ ਨਿਬੰਧ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ
ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ—

“ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਮਿਤੀ ਗੁਰੇਂ ਵਰੀ ੧ ਪੰਥੀ ਲਿਖਿ
ਪਾਉਂਦੇ। ਸਾਰੇ ਪੜੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ੬੭੪”

‘ਪੰਥੀ ਲਿਖਿ ਪਾਉਂਦੇ’ ਏਸਦਾ ਨਿਰਭਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗਿਰਾ
ਕੋਸ਼ੀ’ ਵਿਚ ਲੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਏਸ ਧਾਂ ਮੁਕਰਰ ਅਨੁਸਾਰ
ਏਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ
ਦੇ ੬੭੩ ਦੇ ਪੜੇ ਪੁਰ ‘ਮੁਕਰਰੀ’ ਹੈ, ਅਰ ੬੭੪ ਦਾਂ
ਪੜਾ (ਜਿਸ ਪੁਰ ਅੰਗ ੬੭੪ ਮੋਕਰਰ ਹੈ) ਕੋ ਰਾਖਿਆ
ਹੈ। ਏਸ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਪਾਯਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ‘ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ
ਸਾਰੇ ਪੜੇ ੬੭੪’ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜੋ ਕੁਛ
ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ।

ਆਰਿ ਅੰਤ ਦੇ ਵਾਪਸ ਪੜਿਆਂ ਪੁਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ
ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਕੇਵਲ ‘ਰਾਗ ਮਾਲਾ’ ਜੀ ਨਹੀਂ
ਹੈ ਤੁ ਸਮਾਜ ‘ਰਤਨ ਮਾਲਾ’ ਹੈ, ‘ਰਾਗ ਮਕਾਮ ਕੀ ਸਾਖੀ’ ਹੈ
ਅਰ ਅੰਜੇ ਲੇਖ ਤੋਂ ਹਨ:—

ਸੰਮਤ ੧੬੬੫ ਜਗੰਗੀਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਗੁਰੂ
ਅਰਜਨ ਜੀ ਨੂੰ ਕਰਕਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਿੱਤਾ ਧਰਮ-
ਸਾਲ ਨੂੰ ੧੬੬੪ ਧੁਆਂ ਕਰਨਾਲ ੭ ਮਸੇ ੧੫।

ਅਤੇ ਚਲਿਤ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਥੇ ਹੁ ਦਿਓ :-

“ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ॥

ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ਅਸੂ ਵਟੀ ੧੦ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕਦੇਵ ਜੀ
ਸਮਾਏ।

ਸੰਮਤ ੧੬੦੯ ਰੋਤ ਸੁਰੀ ੪, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਅੰਗਦ ਜੀ
ਸਮਾਏ

ਸੰਮਤ ੧੬੩੧ ਰੁਹਥੇ ਸੁਰੀ ੩, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ
ਅਮਰਾਸ ਜੀ ਸਮਾਏ।

ਸੰਮਤ ੧੬੩੮ ਰੁਹਥੇ ਸੁਰੀ ੩, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ
ਰਾਮਰਾਸ ਜੀ ਸਮਾਏ।

ਸੰਮਤ ੧੬੬੩ ਜੇਠ ਸੁਰੀ ੪ ਸੁਕਰਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ
ਅਨਾਨਦੇਵ ਜੀ ਸਮਾਏ

ਸੰਮਤ ੧੬੯੫ ਰੋਤ ਸੁਰੀ ੧੦ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਬਾ ਜੀ
ਸਮਾਏ ਕੀਰਤਿਪੁਰ

(ਗੁਰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤਾ ਜੀ। G. B. S)

ਸੰਮਤ ੧੭੦੯ ਰੋਤ ਸੁਰੀ ੫, ਅੰਤਰ ਨਥੇ ਪਾਤੀਆਂ ਗਤ
ਜਾਂਦੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਕਰੁ ਕਾਰੁ ਸਮਰਥ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ
ਨਿਰਦੋਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੁ ਹਰ ਮੋਖਿਦ ਜੀ ਸਮਾਏ
ਕੀਰਤਿਪੁਰ।”

ਇਹਨਾਂ ਚਾਰ ਪਤਿਆਂ ਵਿਚ ਨਿਰੰਜਨ ਮਾਇ ਜੀ ਦੀ, ਜੋ

ਪੀਰਮਲ ਜੀ ਦੇ ਪੌਰਤੇ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਮਹਿਮਾ ਗਾਈ ਤੇ, ਜਿਸ
ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ:-

‘ਕਰਤਾਰਪੁਰ, ਹਰਮੋਸਿਰਪੁਰ, ਮੰਗਤ ਸਾਹਿਬ,
ਜਿੰਨ੍ਹਨ ਲਾਇ ਨੂੰ ਧਰੁ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ, ਇਸ ਕਾ ਸਰੀਰ
ਕੋਈ ਨਾਜੀ। ਮੇਰਾ ਦਰ।’

ਇਸ ਤੋਂ ਛੁਟ ਅਨੇਕਾਂ ਤਾਜੀਖੀ ਬਾਤਾਂ ਦੀ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ
ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ:-

‘੧੮੧੪- ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਮੇਂ ਅੱਗ ਲਗੀ।’

‘੧੮੮੮- ਠਾਗਨ ਮੇਂ ਰਹੁਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕਰਤਾਰਪੁਰ
ਆਇਆ।’ ਦਿਤਿਆਇ

ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਏਥੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ
ਨਹੀਂ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਕੌਮ ਦੇ ਦਰਦੀਆਂ ਅਸੇ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ
ਇਹ ਜਮਾਨਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਚਿੰਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਹੈ,
ਏਥੇ ਪੌਰਸੀ ਭਾਈ ਆਪਣੇ ਹਰਾਂ ਦੀ ਸਾਖੀ ਲਈ ਕੀਤੀ
ਜੀਤ ਜਤਨ ਦਾ ਹੋ ਹਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੇ ਸੁਖਮਾਲੇ ਵਿਚ ਸਭੇ
ਜੇ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਡੀ ‘ਗਾਯ ਆਲਾ’ ਦੀ ਆਰੋਜੀ ਹਨ ਕੰਨ
ਪਾਈ ਸੁਰਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ। ਰਿਧਾ ਕਰੋ, ਹਰਮ ਕਰੋ, ਸੰਤਿ
ਕਰੋ, ਪੀਰਮ ਕਰੋ, ਜੋਤੀ ਬਣਕੇ ਦਿਸ਼ਾਵੇ, ਦਰਦੀ ਦੀ ਪਾਈ
ਨਾ ਬਥੀ। ਕਬਿਤ।

ਕਰਤ ਸਮਾਜ ਦਾ ਉਦਾਰ ਹੈ:-

ਅੰਸੇ ਸਮੇਂ ਹੁੰਨੀ ਕੇ ਬੀਰ, ਗੁਰ ਸਿਖ ਕੇ, ਜਸ ਠਾਸੀ
ਬੁਰੇ ਗਲ ਪਰੀ ਰਾਗ ਆਲ ਤੀ।

ਪਾਠਕੋ! ਮੇਰੀ ਦੇਸ ਚਿੰਨੀ ਹੁੰ ਪੜ੍ਹਕੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਕੰਨ
ਪੜ੍ਹ ਦਿਵਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਖੇਤਨ ਨਾ ਕਰੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ
ਨੀਯਤ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਪੰਚ ਦਾ ਸੇਵਕ

ਕਾਨ ਸਿੰਘ

ਕਰਤਾ - ਗੁਰਮਤ ਪ੍ਰਭਾਕਰ, ਗੁਰਮਤ ਸਧਾ ਕਰ ਆਦਿ १੭
ਪੱਖੀ 'ਗੁਰੂ ਗਿਰਾ ਕਸੈਣੀ' (ਮਤਲਬ ਗੁਰ ਬਾਣੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ) ਜਿਸ
ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਸਰਦਾਰ ਕਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਪਰ ਆਪਣੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ
ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਉਪਦਰਸ਼ਿਤ ਦੀ ਕਲੇਰੀ ਸਰਦਾਰ ਕਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਨੂੰ ਸੰਨ ੧੯੧੮ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਵੀ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਜੌਤ ਨਹੀਂ ਤੇ
ਸਕੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ 'ਗੁਰੂ ਗਿਰਾ ਕਸੈਣੀ' ਦਾ ਪਰਨਾ, ਮੈਂ
ਸੁਣਦਾ ਹਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ 'ਮਸੰਦ' ਤੇ ਬਰਛਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਆਇਆ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਪਦ੍ਰਵ ਭਯ ਤੋਂ ਉਹ ਡਰੇ ਹੋਏ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਸੇਵਾਗਤ ਦੇ,
ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ 'ਮਸੰਦ' ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਕੀਤਾ ਕੀਤਾ, ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।
ਗਾਨਾਂ ਉਹ ਖਰੜਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਪਰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਂਦੇ ਸਰਸਰੀ
ਜਿਹਾ ਜਿਕਰ ਇਸ ਬਾਬਤ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਆਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ
ਉਹ ਗਲ ਨੂੰ ਟਾਲ ਗਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਆਸ ਰਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਪਰਨੇ
ਦਾ ਪਾਠ ਇਕ ਅੰਸ ਵਿਚ ਇਸ ਕਿਤਾਬ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ
ਬਾਕੀ ਗਿਰਾ ਸਾਡੀ ਦੁਨੀ ਕਿਤਾਬ 'ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਹਕੀਕਤ' ਤੋਂ ॥

ਆਓ ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਪਰ ਜਗਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ।

ਸਰਦਾਰ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਬਿਆਨ, ਜੋ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ
ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਸਾਫ਼, ਨਿਸ਼ਚਿਤ, ਨਿਰਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਅਸਾਧਾਰਨ
ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵਿਚ 'ਕਿਤੂ' ਕਾਹਨ ਦੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ
ਸਰਾਈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ, ਜੋ ਉਹ ਕਰਤਾਰ-
ਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ 'ਤੇ ਉਸਦੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦੇਂਦੇ ਹਨ, ਪਤਾ ਚਲੇ।
ਸਾਰੇ ਨੋਟ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਗੁਰੂਗਿਰਾ ਕਸ਼ਮੀ' ਲਈ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ
ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿੱਚੋਂ ਲਏ ਸਨ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ
ਇਕ ਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਸੀ। ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 'ਰਾਮਮਾਜਾ' ਕਰਤਾਰ-
ਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸ਼੍ਰੀਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ
ਦਾ ਰਾਮ ਮਾਰੂ ਗਰਬਾਈ ਹੈ, ਅਤੇ 'ਰਾਮਮਾਜਾ' ਨੂੰ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਨਾ
ਗਰਬਾਈ ਨੂੰ, ਜਾਂ 'ਪ੍ਰਗਟ ਗੁਰਾਂ ਕੀ ਦੇਹ' ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸਦਾ
ਜਵਾਬ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਦਿੱਤਾ ਕਿ:-

"ਮੈਂ ਬਹੁਸੀਅਤ 'ਖੱਜੀ' ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਗੁਰਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਹ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ
ਕਿ ਉਹ ਮਾਫ਼ ਕਰਨ ਤੋਂ ਸੰਕੋਚ ਕਰਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ 'ਰਾਮਮਾਜਾ' ਦੇ ਖੰਡਨ ਦਾ ਇਕ ਵਜ਼ਾਰ
ਰੂਪ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਭਨੇ! ਜਗਾ ਪਿਯਾਰਾ ਨਾਮ ਸੁਣੋ। ਕਰਤਾਰ-
ਪੁਰ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਤਤਕਾਲ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ
ਗਿਆ ਹੈ: ਸੰਮਤ ੧੬੬੯ ਮਿਤੀ ਗੁਰੂ ਦਿਨੀ ੧ ਪੌਥੀ ਲਿਖਿ
ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪੜੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ੧੭੪੧..... ਕਰਤਾਰਪੁਰ

ਵਾਲੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ੧੭੩ ਪੜੇ ਤੇ 'ਮੰਗਾਵੀ' ਹੈ, ਅਤੇ ੧੭੪੨

ਪੜ੍ਹਾ (ਜਿਸ ਪੁਰ ਅੰਗ ੧੯੭੪ ਮੌਜੂਦ) ਕੋਰਾ ਪਿਆ ਤੇ। ਇਸ ਤੋਂ
ਸਾਫ਼ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੜ੍ਹੇ ੧੭੪
ਦੀ ਗਿਨਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨੇ ਕੁਛ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਅਸਿੱਧ ਗੁਰੂ ਦਵਾਰੇ (ਭੇਰਾ ਬਾਬਾ
ਅਨਾਪਾਸ ਸਿੰਘ) ਦੇ ਮੰਤਰ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਕਫੀ ਗੁਰੂ ਪੁਰ ਦੇ
ਗੋਬਾ, ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸ, ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਬੀੜਾਂ, ਅਤੇ ਅਸੇ ਤੌਰ ਤੇ ਗੁਰੂਪੁਰ
ਆਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਿਨ੍ਹੇਰ ਸੰਬੰਧੀ ਇਹਨੀ ਭੁੱਖੀ ਤੇ ਦਿਸਵਾਉਂਦਾ
ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦੀ। ਚੰਡੀ ਵਰਤਿਆ ਕੁਝੀ ਮੈਂ ਕਾਨਿਫ਼ ਦੀ
ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਦੇਖੇ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣੀ ਇਹਨਾਂ
ਦੇ ਦਿਸ਼ਾ ਰੰਗ ਦਾ ਪੱਖਾ ਦੀ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹ ਇਕ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਜੀ
(Research Scholar) ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ
ਬੀੜ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪੱਖਾ ਨਹੀਂ ਸਨ ਖਾਸ ਕਰਦੇ। ਇਸ
ਜਦੀ ਅਸੀਂ ਬਿਨਾ ਸੰਕੋਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੇਖ ਪਰ ਭੁੱਗੋਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ
ਹਾਂ। ਪਰ ਇਸ ਸੇਖ ਪਰ ਦਿਸ਼ਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਅਸੀਂ ਕਰਤਾਰ-
ਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦਾ ਕੁਝ ਵੇਰਵਾ ਤੇ ਠਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ।

ਸਰਦਾਰ ਰਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਕੰਥ (magnum opus) ਮਹਾ-
ਰੇਸ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗਾਥਾਂ ਇਸ ਕਰਤਾਰਪੁਰ
ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਬਾਬਤ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕੰਥ ਆਪਣੇ, ਕਰਤਾਰਪੁਰੀਆਂ
ਦੇ 'ਅਕਾਲੀਆਂ' ਪੁਰ ਮੁਕਰੰਮਾ ਕਰਾਤ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਸੰਪੂਰਨ ਕੀਤਾ
ਸੀ। ਇਸ ਮੁਕਰੰਮੇ ਵਿਚ 'ਅਕਾਲੀਆਂ' ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਰਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਲਿਖਵਾਇਆ ਸੀ, ਤਾਂਦੇਂ ਓ ਕਰਿਹੀ ਦਿਨ ਗਏ ਨਜੀ
 ਮਨ। ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪਰ 'ਜਰਨ' ਕਰਨ ਜਈ ਕਰਤਾਰਪੁਰੀਆਂ ਨੇ
 ਆਪਣੀ ਬੀੜ ਦਿਨ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਚਿਠੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ
 ਮੁਨਾਸਬ ਅਰਜ ਬਰਜ ਕਰ ਜਾਏ ਸੀ। ਮੁਕਰਮੇ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਖਾਸ
 ਜਮਾਅਤ ਨੇ ਓਨਾਂ ਪੁਰ ਆਪਣੀ ਚਿਠੀ ਦੇ ਅਜਮਨ ਦੀ ਤਰਕੀਬ
 ਕਰਨ ਜਈ ਜੋਰ ਪਾਇਆ, ਜਿਸਦਾ ਸਬਤ 'ਸ਼ਬਰ ਰਤਨਾਕੁਰ' ਦਿਨ
 ਮਿਜ਼ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਓਨਾਂ ਦੇ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਜਈ ਤਾਂਦੇਂ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ
 ਕੁਝ ਜਫ਼ਰ ਲਿਖਵਿਤੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਦਿਨ ਓਹ ਆਪਣੇ
 ਟੀਕੇ ਪੁਰ ਕਾਇਮ ਹਨ (ਅਤੇ ਤੰਗ ਬੰਨ੍ਹੇ ਦਿਨ ਓਥੇ ਦਾ ਓਥੇ ਹੀ
 ਹੈ॥) ਹਾਏ ਹਾਕੁਮੀ ਜੋ ਆਪ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਾਜੀ ਬੀੜ ਬਾਬਤ ਦੇਂਦੇ
 ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰ ਹੈ:—

“ਆਸਾ ਰਾਗ ਦਿਨ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਸਬਰ:

‘ਰੁ ਰੁ ਰੀ ਬਰੁਰੀਆਂ’

ਮਾਤੇ ‘ਕਰਤ ਤਜਾ ਨ ਕਰਤ ਤੇਰੀ’

ਦੇ ਮਧ ‘ਦੇਖੁ ਜੋਗਾ---’ ਦਾਜਾ ਨ: ੨੫ ਦਾ ਸਬਰ ਲਿਖਕੇ

ਹਰਤਾਜ ਨਾਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦੇ ਅਖਰ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ

ਅਰ ਮੰਗਾਂ ਦਾ ਸਿਖਿਸਿਖਾ ਜਿਓਂ ਦਾ ਤਿਓਂ॥

“ਅਰੁ ਰਾਗ ਦਿਨ ਮੀਰਾਂਬਾਈ ਦਾ ਸਬਰ ਲਿਖਕੇ ਫੇਰ ਉਪਰ
 ਕਜਮ ਫੇਰੀ ਤੇਈ ਹੈ॥

“ਬਹੁਤ ਸਿਖ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ
 ਨੇ ਨੌਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਜਈ ਖਾਸੀ ਪੜ੍ਹੇ ਚੜ੍ਹ ਦਿੱਤੇ

ਸਨ। ਪਰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਗਲਤ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੜੇ ਅਜਿਹੇ
 ਥਾਂ ਖਾਣੀ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਹਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ
 ਬਾਈ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਤੋੜਦੀ, ਜਿਸੇ ਪੱਲੇ ੬੦ ਦਾ ਇਕ
 ਪਾਸ ਖਾਣੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜਿਹ ਪੰਜਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ
 ਦੀ ਬਾਈ ਇਹ ਤਿਨ ਪੜੇ ਖਾਣੀ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਫਾਰ ਦੇ
 ਮੰਤ੍ਰ ਇਹ ੭ ਪੜੇ ਖਾਣੀ ਹਨ, ਅਰਿ॥ ਅਰ ਨੌਵੇਂ ਅਰਿ
 ਦੇ ਸਜੋਕਾਂ ਜਦੀ ਕੋਈ ਪੜਾ ਖਾਣੀ ਨਹੀਂ ॥

“ਨੋਟ: ਪੰਨਿਆ ਦਾ ਅੰਕ ਤਤਕਾਲ ਤੋਂ ਮੁਰਦਾ ਹੈ, ਅਰ
 ਸੰਪਰਿਤ ਲੇਖਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਦੂਜੇ ਸਥੇ ਤੇ ਜਾਇਆ
 ਹੈ॥”

ਤਾਈ ਬੋਲੇ ਦੀ ਮਾਂਗ ਦਾਣੀ ਬੀੜ ਇਹ ਦਾ ਪੁ ਕਾਈ ਦਾ ਵੇਰਵਾ
 ਦੇ ਦੇ ਜਿਖਰੇ ਹਨ:—

“(ੳ) ਗਲ ਜੋਰਠ ਦੋ — ‘ਅਉਪੁ, ਜੋ ਜੋਗੀ ਗੁਰ ਮੇਰਾ, ਇਸ
 ਪਰ ਕਾ ਜੋ ਕਰੈ ਨਿਗਲਾ’ ਸੁਬਰ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਬਰ ਤਾਈ
 ਬੋਲੇ ਦੀਆਂ ਤੇ ਕਾਪੀਆਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ॥”

ਆਪ ਇਹ ਤੀ ਜਿਖਰੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਤਾਸੀ ਸਾਰੇ ਪੜੇ ੬੭੫ ਹਨ।
 ਗੁਰੀਆ ਹਰੇਰ ਪੜੇ ਦਾ ਨਵਾਂ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਤੇ
 ਰਜਮ ਤੋਂ ਜਪ ਦੇ ਆਦੇ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ-ਮੰਤ੍ਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੜੇ ੫੪੨
ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਹਰੇਰੇ ਬਿਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਸਤਖਤ ਹੈ।

ਇਸ ਪੁਰ ਇਹ ਗੁਰੂ ਹਰੇਰੇ ਕਰਾਂਗੇ॥

ਜੇ ਬੀੜ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਇਹ ਕਾਈ ਗੁਰੂਆ ਦੇ ਹਥਾਂ ਦੀ ਜਿਖੀ

ਦਸਾਂ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ੯੭੪ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਪੜ੍ਹੇ ਹਨ, ਜਿਕਰ ਕਿ ਸਰਸਰ
 ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਪਿਛੇ ਬਿਨ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਪੰਨੇ ਪੜ੍ਹੇ
 ਹੋਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਦੋ ਸਫੇ ਪਰ ਰਾਗ ਮਾਲਾ ਲਿਖੀ
 ਸੀ, ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਪੁਰ 'ਸਿੰਘ ਨਾਰੀਪ ਕੀ ਸਾਖੀ' ਤਥਾ 'ਹਜ਼ਾਸਿ ਦਨਾਤੁ
 ਹਾਲੀ ਹਕੀਕਤ ਨਾ ਮੁਰਾਮ', ਅਤੇ 'ਸਿਆਹੀ ਕੀ ਬਿਧੀ' ਸਨ॥ ਕੁਝ ਸਾਹਿਬ
 ਦੇ ਮੁਢ ਵਿਚ ੪੫ ਪੜ੍ਹੇ ਅੰਗਾਂ ਵਾਲੇ (numbered) ਲਿਖਾਸੀ ਨੇ
 'ਤਤਕਰਿਆਂ' (list of contents) ਰਖੇ ੪੬ ਪੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਕੁਝ
 ਸਾਹਿਬ, ਅਰਥਾਤ 'ਜਪੁਜੀ' ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਪੜ੍ਹੇ ਪੁਰ
 ੪੬ ਦਾ ਅੰਕ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ 'ਤਤਕਰੇ' ਜੋ ਇਸ ਬਾਹਰ
 ਵਿਚ ਮਸ਼ੂਰੀ ਦੇ ਦੀ ਥਾਂ ਤਿੱਠ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪੜ੍ਹੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਂ ਅੰਕੜੇ
 ਸਫੇ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ੨੧ ਵੇਂ ਵਰਕੇ ਪੁਰ ਤੀ ਮੁਕ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਕੁਝ
 ਹਜ਼ਾਰੇ ੨੪ ਵਰਕਿਆਂ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਵਰਕੇ ਪੁਰ ਤੋਰ ਕਾਰਵਾਸਤਾਂ ਵਰਗੇ
 ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਕੋਈ ਅੰਕੋ ਕੋਈ ਪਿੱਛੇ, ਕੋਈ ਥੋੜੀ ਵਡਾਗ ਸਿੰਘ
 ਜੀ ਨੇ ਤੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਤੋਰ ਨੇ। ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਵਾਸਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰ
 ਪਹਿਲੇ ਲਿਖਾਸੀ ਦੀਆਂ ਤੀ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ 'ਤਤਕਰੇ' ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ
 ਦਾ ਅੰਕ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਤੀਕਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ,
 ੪੧ ਵੇਂ ਪੜ੍ਹੇ ਪੁਰ 'ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਕਾ ਰਸਿਤਰ'
 ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਦੋਸਤਾਂ ਮੁਗਲੇ, ਵਰਕੇ ਪੁਰ ਬੀਰ ਲਿਖੇ ਜਾਨ ਦਾ
 ਸੰਮਤ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਖੁਤੀਕ ^(ਵਿਕਰਮ) ਦੂਜੇ ਪੜ੍ਹੇ ਪੁਰ ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਦਿੱਤੀ
 ਹੈ, ਅਤੇ ੪੨ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂ ਵਰਕੇ, ਸਨ ੧੯੧੮ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ
 ਦਾ ਮੁਕਾਮ ਰਜ਼ਾਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ, ਕੁਝ ਵੇਰ ਦੇ ਬਾਦ ਨੂੰ ਹੁਣ ਤੀ ਮੁਕਰ

31 ੪੫ ਦੇ ਪੜੇ ਪੁਰ 'ਨਿਸ਼ਾਦੁ ਗੁਰ' ਜੀ ਦੇ ਰਸਤਖਤ ਮਹਲਾ: ੫
ਸੀ, ਅਤੇ ੪੬ ਪੜੇ ਪੁਰ 'ਕਪੜੀ' ਸੁਰ ਤੇਰਾ ਸੀ। ਦੇਸੇ ਦੁਸਰੇ ਦਰੇ
ਪੁਰ, ੪੬ ਦੇ ਦਰੇ ਪੁਰ 'ਕਪੜੀ' ਜਿਥੇ ਤਨ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਜਾਂ ਇਕਰਾ
ਰਹਿਮਾਂ ਇਹ ਜਨਮ ਹਨ: —

“੪੬-ਕਪੁ ਗੁਰੁ ਰਾਮਦਾਸ ਕੀਓ ਕਿਆ ਰਸਤਖਤਾ ਕਾ ਤਕਲ
ਜੇ ਸਾਮਨੇ ਪਈ ਬੀਨ ਤੋਂ ਜਿਥੇ ਦੇ ਤਿਥੇ ਜਿਨਾ ਸੋਚੇ ਸਾਫੇ, ਨਕਲ ਕਰ
ਸਏ ਲਏ ਹਨ॥ ਦੇਸੇ ਤਰਾਂ ਦਰੇ ੬੭੩ ਤਕ ਜੋਖੀ ਕਾਹੀਆਂ ਦੇ
ਇਕਰਾ ਤਤਕਰੇ ਇਹ ਤੇਜੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਖਾਤਮ 'ਸੁਖੇਰ ਦਰਾਂ
ਤੇ ਕਪੜੀ ਪੁਰ ਤੇਰਾ ੪੬, 'ਸਾਫੇ ਰਹਾਂ ਦੇ' ਦੇਸ ਤੋਂ ਪੁਰੇ ਅਕਾਲੇ ਸਨ।

‘ਗਾਗਾਂ ਰਾ ਤਤਕਰਾ, ਮੁਕਾਰੇ ਰਾ ਮਨਾਰੇ, ‘ਸੁਕਲਾਂ ਦੇ ਤਤਕਰੇ’
ਰਾ ਇਹ ਤੋਰ ‘ਤਤਕਰਾ’ ਸਫੇ ਪੁਰ ਜਰ ਰਾਮਦਾਸ ਕੀਓ ਪਾਤਾਂ ਇਹ
ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਪਿਛੇ ਲਿਖਿਆ। ਦੇਸੇ ਮਖ ਰਕਨ ਦੇ ਦੀ ਪਿਛੇ ‘ਰਾਮਦਾਸ’
ਅਕਾਲ ਕੀਓ ਇਕਰਾ ਰਾਮਦਾਸ ਮੁਖ। ਥਾਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ
ਪੁਰਿਸੇ ਤੇ ਕੋ ਤਤਕਰੇਆਂ ਦੇ ਜਿਥੇ ਇਕ ਸਤਰ ਪੁਸਤੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ
ਦੀ ਕੁਲ ਸਫਲ ਮੰਨੇ ਗਈਏ ਪੁਰ ਸਮਝੇ ਸਏ ਸਾਫਲ ਦੇ ਦਰਾਜ
ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤਮਾਨ ਰਾਮ ਦੇ ਦੀ। ਇਸ ਇਕਰਾ ਦੇ ਜਨਮ ਇਹ ਹਨ: —

“੬੭੪-ਰਾਮਦਾਸ ਤਕਾ ਸਿਖਲਾਰੀ ਪੁਰੀ ਤਕਾ
(ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਹਾਜ਼ਿਰੇ ਤੇ) ਸਾਫਲਤਾ ਕੀ ਪੁਸਤੀ।”

ਸੋ ਪੜੇ ਪੁਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋ ਸਫੇ ਦੀ ਫੰਗਿਸਤ ਇਥੇ ਬਨਗਈ
ਕਿਕਰਾ ਤੇਠਾਂ ਲਿਖਾਈ ਹੈ। ਸਫੇ ਪੁਰ ਜੀਕਾਂ ਪਾਕੇ ਦੇ ਰਾਜਮ
ਬਨਾਏ ਹਨ। ਹਰ ਰਾਜਮ ਇਹ ੩੩ ਪਾਤਾਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਰਾਗਾਂ ਤਤਕਰਾ

ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦੀਆਂ ਪੁਰਤੀਆਂ ਤੇ ਛੇਕੜਲੀਆਂ ਪਤੀਕਾ ਅਸੀਂ
ਹੇਠਾਂ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ।—

੨ ਸੂਰੀਪਤ ਪੋਥੀਕਾ, ਤਤਕਰਾ ਰਾਗਾਂ ਕਾ।

੪੧- ਜੋਤੀਜੋਤ ਸਮਾਦੇਵ ਕਾ ਰਜਿਤ।

- ਸੰਮਤ ੧੬੬੨ ਅਤੀ ਗੁਰਭੀ ਵਲੀ

ਏਕਮ ੧ ਪੋਥੀ ਲਿਖਿ ਪਹੁਚੇ

੪੫- ਨਿਸਾਹੁ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਸਖਤਮ: ੫

੪੬- ਜਪੁ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜਿਥੇ ਕਿਆ

ਰਸਖਤਮਾਂ ਕਾ ਨਕਲ।

੫੦- ਸੋਰਠ ਪੰਜ ਸ਼ਬਦ।

੫੨- ਸੋਹਿਲਾ ਆਰਤੀ ਪੰਜ ਸ਼ਬਦ

੫੩- (ਲਿਖਕੇ ਉਪਰ ਹੁਤਾਲ ਫੇਰੀ)

੫੩- ਸਿਰੀ ਰਾਗ।

੧੨੬- ਮਾਝ।

(੧੧ ਪਤੀਕਾਂ ਦਿਓ ਦੇਵੇ)

੫੩੪- ਤਿਲੰਗ

੫੪੦- ਨਿਸਾਹੁ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਰਸਖਤਮ

ਮਾਝਾ ੬

(ਦੇਖੋ ਪੰਦਰਾਂ ਪਤੀਕਾ ਤਰ ਦੇਵੇ)

੬੨੧- ਤਿਬਾਸ ਪਛਾਤੀ।

੬੨੪- ਸਲੋਕ ਸਰਸਵਤੀ

੬੨੭- ਗਾਥਾ

੬੨੮- ਫੁਲੇ

੬੨੯- ਰਭੀਬੋਲੇ

੬੪੦- ਸਲੋਕ ਕਵੀਰ ਜੀਠਕੇ

੬੪੫- ਸਲੋਕ ਸੇਖ ਫਰੀਦ ਕੇ

੬੪੭- ਸਵਯੇ ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਦਾਰ

੬੪੮- ਸਵਯੇ ਕਲ ਤਥਾ ਤਰਲਾਂ ਕੇ

੬੬੬- ਸਲੋਕ ਦਾਗਾਂ ਤੇ ਵਧੀਰ

੬੭੪- ਰਾਗਮਾਲਾ ਤਥਾ ਸੋਧਨਾ

-ਰੀਪ ਕੀਤਾ

(ਦੇਖੋ ਅਗੇ ੨ ਜਾ ਤਤਕਰਾ,
ਸਬਰਾਂ ਦੇ ਤਤਕਰੇ ਕਾ ਤਤਕਰਾ
ਲਿਖਿਆ ਹੈ।)

ਗਗਾਂ ਦਾ ਤਤਕਰਾ ਕੋਈ ਪੈਂਦੇ ਦੇ ਕਾਜਮਾਂ ਵਿਚ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 ਦੂਜੇ ਕਾਜਮ ਵਿਚ ਤੇਠਾਂ ਨੇ ਸਾਗਾਂ ਪਾਠਾਂ ਨਾਂ ਜੀਕਾਂ ਦਾ ਕੋਰਾ ਥਾਂ ਬਹਿਮ,
 ਹਿਮਦਿਲ ਵਿਚ 'ਤਤਕਰੇ ਦਾ ਤਤਕਰਾ' ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਸਿਖਰਦਾ ਨਾ ਤੋਰ
 ਹੀ ਹੈ, ਸਿਆਹੀ ਤੇ ਕਾਜਮ ਦਾ ਫਰਕਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਇਹ ਪੈਂਦੇ ਸਿਖਿਆ ਗਿਆ
 ਹੋਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ 'ਤਤਕਰਾ' ਅੱਗੋਂ ਤੀਸਰੇ ਵਰਕੇ ਪੁਰ ਸੁਰ-ਉਦੇ 'ਸਕਰਾਂ' ਦੇ
 ਤਤਕਰੇ' ਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦਸਰਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਗਾਗ ਦੇ ਸਕਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪਤੀਕਾਂ
 ਤੀਜੇ ਤਤਕਰੇ ਵਿਚ ਕਿਹੜੇ ਵਰਕੇ ਪੁਰ ਜਿ ਥੀਆਂ ਹਨ। ਥਾਂ ਪੁਰ
 ਹੋਰ ਕਰਕੇ ਤੀਹ ਗਾਗਾਂ ਦੇ ਕਾਜ ਤਾਂ ਸਿਖਾਮੀ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ, ਸੇ
 ਗਾਗਾਂ ਨੂੰ ਇਕਠੇ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਅਠ ਇੰਦ੍ਰਾਜ਼ ਵਰਕੇ ਹਨ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰ:-

੩- ਸਿਮੀ ਗਾਗ ਤਥਾ ਮਾਤ੍ਰ ਤਥਾ ਗਥਿਨੀ।

੪- ਮਾਸਾ ਤਥਾ ਗੁਜਰੀ ਦੇਵਲੰਪਰੀ

੮- ਬਿਰਯਾਨਾ ਵਰਤਮ ਸੋਗਠਿ

੧੦- ਪ੍ਰਭਾਸੀ ਜੋਤਸਰੀ ਦੇਵੀ ਬੰਗਰੀ (ਤਸੋਰ)

੧੨- ਸੁਰੀ ਬਿਜਾਦਸ. ਗੰਠ ਗਮਕਰੀ

੧੪- ਨਟ ਮਾਜੀ ਗਥਿਨਾ ਮਾਰੂ ਤਥਾਗੀ ਕੇਰਾ

੧੭- ਉਂਗਰੀ ਬਸੰਤ ਸਾਰੰਗ ਮਲਾਰ ਕਾਨਹਾ

੨੦- ਕਾਜਿਮਾਲ ਤਥਾ ਜਿਤਮਸ ਪਰਤੁਤੀ

ਥਾਂ ਦੇ ਦੇਸ ਸਭੇ ਨੇ ਇਸ 'ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਤਤਕਰੇ' ਨੂੰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਾਤਰਾਜਿਕ
 ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਦਿਤਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬੜਾ ਇਸ਼ਾ ਜਾਸਕਦਾ ਸੀ॥

ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਅਜਾਂ ਉਪਰ ਸਿਖਿਆ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਤਤਕਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਲੇ

ਬੜਾ ਖਿਤ ਮਿਤ ਕਰਕੇ ਪੰਨੇ ੬੭੪ ਦੇ ਸੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸੇ

ਦੀ ਇਹ ਸਫ਼ਰ, 'ਸਿਨਾਤੁ ਰੀ ਬਿਜੀ' ਸਾਥੀਏ ਪੁਰ ਨਿਖਰੇ ਪਏ ਹਨ।
 ਨਜ਼ਰ ਅੰਦਰ ਤੋਂ ਕਿ ਪਾਸ ਪਿੱਛੋਂ ਲਿਖੀ ਗਈ, ਪਰ ਇਹ
 ਇਕਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਤੀਰਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟਾ ਬਨਾਨ ਲਈ, ਤਥਾ ^(ਅਨੁ) ਦਾ ਸਫ਼ਰ
 ਦਰਤਰੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਬਾਹੁਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਇਕਾਨ ਦਿਨ ਲੈ ਆਉਂਦੇ
 ਹੋਏ 'ਤਤਰੇ ਦੇ ਤਤਰੇ' ਦਿਨ ਦੀ ਦਰਤਿਆ ਤੋਂ, ਜੋ ਉਹ ਛੋਟਾ ਦਿਸ
 ੯੭੪ ਪੜੇ ਦੇ ਸ਼ਰਾਬਲੇ ਦਿਨ ਇਕਾਨ ਅੰਦਰ ਦਰਤਿਆ ਤੇ॥

ਹੁਣ ਆਓ ਸਰਦਾਰ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵੱਲ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ
 ਹਨ ਕਿ:-

“ਤਤਰੇ ਦੇ ਅੰਤ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਤੋਂ ਕਿ:
 ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਮਿਤੀ ਭਾਰੀ ਵਰੀ ੧ ਪੈਂਥੀ ਲਿਖ ਪੜੇ।
 ਸਾਰੇ ਪੜੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ੯੭੪।”

ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਤਤਰੇ ਦਿਨ ਤੀਸਰੇ ਇਕਾਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰ
 ਦਿੱਤਾ ਸੰਮਤ ਪੜੇ ੪੨ ਪੁਰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਪੜਾ ਹੁਣ ਬੀੜ
 ਦਿਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ, ਪਤਖ ਤੋਂ ਕਿ ਕਰਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਤੇ, ਪਰ ਇਸਦੀ ਖਤੀਰ
 ਤਤਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਜਲ ਹੀ ਮਾਰਗ:-

‘ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਮਿਤੀ ਭਾਰੀ ਵਰੀ ਏਕਮ ੧ ਪੈਂਥੀ ਲਿਖ ਪੜੇ।’
 ਇਸ ਪਤੀਰ ਦਿਨ ਸਫ਼ਰ ਏਕਮ ਵਧੀਕ ਹੈ, ਅਤੇ ‘ਸਾਰੇ ਪੜੇ ਗੁਰੂ
 ਬਾਬੇ ਦੇ ੯੭੪’ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਤੀਰ ਨੇ ਸੰਖੇਪ ਤੌਰ ਦੀ ਸੀ। ਪਰ
 ਇਹਨਾਂ ਸਫ਼ਰਾਂ ਪੁਰ ਸਰਦਾਰ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ,
 ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਠਾਏਨਾ ਬੀੜ ਨੂੰ ‘ਆਦਿ-ਬੀੜ’ ਸਿਧ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ
 ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਵਰਾ ਅੰਗ ੪੨ ਵਾਲਾ ਕਰਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਰਤਾਰ

ਪਰ ਫਾਲੀ ਬੀਰ ਦੇ ਹਿਮਾਇਤੀ ਹੁਣ ਚੰਮਤ ਜਾਣੀ ਦਿਹ ਖੁਡੀਰ ਦਿਖਾਂਦੇ
 ਹਨ। ਪਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਾਡੇ ਨਿਖਿਆ ਤੇ ਰਿਸੇ ਮੱਤ ਨਿਖਿਆ
 ਤੇ 'ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਮੰਤ' ਤੇ, ਨਾਕਿ ਤਤਕਰੇ ਦੇ ਮੁਕੁਤਿ ਦਿਹ ਖੁਡੀਰ
 ਬਨਾਏ। 'ਤਤਕਰੇ' ਤੇ ਮਤਲਬ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਖੁਤਬ ਦਿਹ ਸਾਹਿਬਾਂ
 ਤਤਕਰਿਆ (ਹਮਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਰਾਂ ਦੇ) ਤੇ ਜੀ॥

ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਦਿਪਨੀ ਦਿਹ ਨੇ ਨਾਮ ਕੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ,
 ਅਰਥਾਤ 'ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ', ਉਹ ਬਹੁਤ ਨਾਂ ਨਾਮ ਤੇ, ਜੋ ਸਿਖ ਸਿਖਸਾਂ ਦੇ
 ਹਨ ਦੇ ਸਮੇ ਦੇ ਸਾਖੀਆਰੇ ਦਰਤੁ ਦਿਹ ਸਾਹਿਬਾਂ ਤੇ। ਸਿਖੀ ਕਸ
 ਤੇ ਰਿ 'ਬਾਬਾ' ਬਨਨ ਜਾਣੀ ਬਣੇ ਤੇਨ ਤੇ ਕਾਗਲਾਂ ਦੇ ਖਸਤਾ ਤੇਨ ਵੀ
 ਜੇਹਾ ਸੀ। ਕੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣੀ ਪਹਿਲੇ ਖਾਲੀ ਜਾਨ 'ਪੈਂਥੀ' ਦਰਤਦੇ ਸਨ
 ਮਾਤੇ ਉਪਰ 'ਕੰਥ' ਜਾਂ 'ਕੰਥ ਜੀ', ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਪ ਦਿਕਰੇ 'ਸੁਚੀਪਤ
 ਪੈਂਥੀ ਕਾ' ਤੇ ਸਾਡੇ ਦਿਪ ਰਿਹਾ ਤੇ। ਉਤਾਰੇ ਕਰਨ ਦਾ ਲਿਆਂ ਨੇ-
 ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਸੁਫਨ 'ਕੰਥ' ਦਰਤਿਆ ਤੇ। 'ਗੁਰੂ' ਦਾ ਜਾਨ 'ਕੰਥ' ਦੇ
 ਨਾਮ ਸਨ ੧੬੪੩ ਈਸਵੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਜੋਤਿਆ ਗਿਆ ਤੇ, ਜਦਕਿ ਖਾਸਕਾ
 ਦਾ ਉਹੋ ਬੰਨ ਬਨਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ:-

‘ਗੁਰੂ ਕੇਗਾ ਖਾਸਕਾ, ਆਰੀ ਹੇ ਨ ਕੋਇ।’

ਖੁਰ ਤੇਰੇ ਸਭ ਸਿੱਖੇ, ਬਣੇ ਸਰਣੇ ਤੇ ਔਇ।

* ਗੁਰੂ ਕੰਥ ਜੀ ਮਾਨੀਓ, ਧਰਮ ਗੁਰਾਂ ਵੀ ਦੇਂ।

ਜਾਕਾ ਹਿਰਾ ਸੁਪ ਤੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਖੀ ਮੇ ਜੇਤੀ॥’

* ਪਹਿਲਾ ਕਰੀਮ ਪਾਠ ਹੁੰਦਾ ਸੀ: ‘ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਜੀ ਮਾਨੀਓ ਧਰਮ ਗੁਰਾਂ
 ਵੀ ਦੇਂ।’

ਸਨ ੧੯੪੩ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਫ਼ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਉਤੇ ਹੋਈ ਸੀ, ^{ਫੀਰ} ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ
ਜਦ ਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੰਨ੍ਹ ਨੂੰ 'ਅਰਿ-ਬੰਨ੍ਹ' ਮਸ਼ਹੂਰ ਕੀਤਾ
ਗਿਆ॥

ਦੇਸ਼ ਦਿਪੰਨੀ ਵਿਚ ਫੇਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ 'ਸਾਰੇ ਪੜੇ ੧੯੪੪' ਇਹ
ਅੰਕ ੧੯੪੪ ਪੜੇ ਦੀ ਗੇਨਤਰੀ ਦਾ ਅੰਕ ਹੈ, ਨਾਕਿ 'opening'
ਦਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇ ਪੱਖੀ ਹੁਣ ਦਸਤ ਦਾ
ਜਾਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਗੇਨਤਰੀ ਦਾ ਅੰਕ ਹਰ ਪੜੇ ਦੇ ਅੰਕਾਂ
ਪਾਸੇ ਜਾਂ ਪਿਠ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾਂ ਸਫੇ ਪੁਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਰਸਮ ਪੁਰਾਣੀ
ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਰੀਝਾਂ 'ਤੇ' ਰੱਖੀ ਆਈ ਸੀ, ਜਦ ਕਿ ਅਨੁਅਨੁ ਪਹਿਲਾਂ
ਦੇ ਗੰਥ (ਗੰਢ) ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੇ ਹੋਵੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪੜੇ ਦਿਖਾਓ
ਪੱਥਰੇ ਦੇ ਪੁੱਰੀਆਂ ਵਿਚ ਬਣਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ
ਕਿ ਸੰਗ੍ਰਹ ੧-੫ ਵਾਂ ਜਿਸਦੇ ਅੰਕਾਂ ਸਫੇ ਪੁਰ ਰੱਖਿਆ ਜਿਸਦੀ
ਸੀ, ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਥੋਂ ਜਿਸਦੇ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਲਿਖਿਆ
ਹੋਇਆ ਸਫਾ ੧੯੪੪ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਸਫੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਅਨੁਅਨੁ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ
ਅਨੁਅਨੁ ਤੇ ਦੇ ਕਿ 'ਅਨੁਅਨੁ' ੧੯੪੪ ਦੇ 'opening' ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ
ਹੋ ਕਿ ਇਸ ਬੰਨ੍ਹ ਵਿਚ ਉਪਰੋ ਕਾਮਰ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਦੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਦੇ
ਰੁਤਬੀ ਹੋ ਗਏ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ
ਸਿਰੇ ਨੂੰ ਅੰਕ ਪੁਸ਼ਟੇ ਹੋ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਨੁਅਨੁ ਹੈ।

ਇਸ ਦਿਪੰਨੀ ਦੇ ਇਹ ਸਫ਼ਰ: 'ਪੱਥਰ ਲਿਖ ਪੁਸ਼ਟੇ' ਦੀ
ਭਾਈ ਬੰਨ੍ਹ ਵਾਲੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦੀ ਨਕਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇ
ਨਕਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕੇ, ਤਤਕਾਲ ਇਹ ਪੜੀਕ

ਅੰਦਰ ਦਿੱਤਾ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਜੀ ਨਕਲ ਕਰ ਕੇ ਰੱਖੋ।

ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀਰੂ ਦਿੱਤਾ ਮਾਠਾਂ ਮਾਠਾਂ ਦਰਿਆਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ
ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰ ਗੋਬਤੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ੬੭੪ ੩੨ ਦਿੱਤੇ ਜਨ। ਛੇਕੜਲੀ
ਜੁੜੇ ਦੇ ਪਾਇਲੇ ਪੰਜ ਦਰਿਆਂ ਪੁਰ ਤਾਂ ਬਾਹੀ ਕੰਥ ਜਾਇਬ ਦੀ ਜਿਖੀ
ਕਈ, ਕਾਦੀ ਨੇ ਤਿਨ ਕੋਰੇ ਦਰੇ, ਕੋ, ਤੇ ਇਕ ਜਿਥੇ ਜੁੜੀ ਦਰੇ ਪੁਰ,

ਗੁਰਮਾਜਾ;

ਤਕਾ ਸੰਪਤਾਰੀਪ ਦੀ (ਗੁਰਮਾਜਾ ਤੇ ਮਤਕਰੀ)

ਤਕਾ ਸਿਧਾਰੀ ਦੀ (ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ)

(ਸਿਆਹੀ ਦੀ) ਬਿਧੀ

ਇਹ ਤਕਾ ਤੇਜਾਂ ਜਿਥੀਆਂ ਜਨ। ਪਿਤਰੀ ਤਿਨ ਕਾਈਆਂ ਦਰੇ ਪ ਕੇ
ਕੁਝੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂ ਦਿਖੇ ਦਰੇ ਕਾਈਆਂ ਪਾਏ, ਜੋ ਕੁਝ ਦਿਨ ਤੇ
ਦਰੇ ਮਸੀਨ ਦੇ ਕੋਰੇ ਦਰੇ ਦੇ ਤਕਾ, ਮਾਧੂਰੀ ਕੁਝੇ ਦੀ, ਇਕ ਦਰੇ
ਗੁਰਮਾਜਾ ਦੇ ਗੁਰਮਾਜੇ ਕੋਰੇ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ

ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜੇ ਕੋਰੇ ਤੇ ਮਤਕਰੀ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ
ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜੇ ਕੋਰੇ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ
ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜੇ ਕੋਰੇ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ
ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜੇ ਕੋਰੇ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ ਗੁਰਮਾਜਾ

ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀਰੂ ਦਿੱਤਾ ਇਹ ਛੇਕੜਲੇ ਕਰ ਉਲਟੇ ਤੇ ਕੁਝੇ
ਪਾਏ ਗਏ, ਉਸਰਾ ਅੰਦਰਨਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇਜਕਰਾ ਤੇ ਕਿ, ਇਹ ਉਸ ਦੇਸੇ
ਬੀਰੂ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿਧਾਰੇ ਜੋ ਮਤਕਰਾ ੪੨ ਤਾਂ ਦਰੇ ਕਰਿਆ

ਗਿਆ, ਅਤੇ ਰਾਗਮਾਨਾ ਨੂੰ ੧੭੪ opening ਦੇ ਅਧਿਕ ਲਿਖਾਇ
ਲਈ ੧੭੫ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਅੰਗ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਨੂੰ ਉਜਾੜਿਆ ਗਿਆ। ਗੁਰ-
ਦਾਸੇ ਵੱਲੋਂ ਜੋ ਮੁਕਰਮਾ ਮਾਕਾਨੀਆਂ ਪਰ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸਦੀ
ਪੰਗਦੀ ਦਾਸਤੇ ਜੋ ਨੋਟ ਇਸ ਬੀਡ ਵਿੱਚੋਂ ਵਕੀਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਲਏ
ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਸੱਮਤ ਦਾਸਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ੪੨ ਦੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ॥

ਸਰਦਾਰ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੋ ਇਹ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ:- "ਅਸੀਂ
ਸੀਤ ਦੇ ਦਾਸ ਪਤਿਆਂ ਪਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਾਸੇ ਕੰਥ ਸਾਹਿਬ
ਵਿਚ ਕੇਵਲ 'ਰਾਗਮਾਨਾ' ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਤੇ 'ਰਤਨਮਾਨਾ' ਹੈ,
ਰਾਮਕੁਮਾਰ ਦੀ ਸਾਖੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੱਸੇ ਸੇਖਰੀ ਹਨ - - -" ਇਸਦੀ
ਤਸਦੀਕ ਉਪਰ ਤਤਕਾਲੇ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਪਤੀਰ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਸਾਫ਼
ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਰਥਾਤ ਇਸ ਪਤੀਰ ਤੋਂ:-

"੧੭੪- ਰਾਗਮਾਨਾ, ਤਥਾ ਸਿੰਘਜ਼ਾਰੀਪ ਕੀ, ਤਥਾ ਸਿੰਘਜ਼ਾਰ
ਕੀ, ਬਿਧੀ"

ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੋਲੀ ਥਾਂ ਵਿਚ ਪੁਸ਼ੇਰਨ ਕਰਕੇ ਨਾਮਾਂ ਨੂੰ ਸੰਕੇਤ
ਕਰਕੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ 'ਰਾਗਮਾਨਾ' ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੀ ਦੇਖੀਏ ਤਦ ਵੀ
'ਰਤਨਮਾਨਾ' ਅਤੇ 'ਸਿੰਘਜ਼ਾਰੀ ਕੀ ਬਿਧੀ' ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਦਰਿਆਂ ਪਰ ਲਿਖ
ਛੱਡੇ ਦਾ ਰਵਾਜ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਤੋਂ ਹਿਰ ਪਿਛੋਂ
ਚਲਾਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ 'ਰਾਮਕੁਮਾਰ ਦੀ ਸਾਖੀ' ਤੋਂ ਸਨ ੧੬੭੩ ਈਸਵੀ
ਅਤੇ ਸਨ ੧੬੭੫ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਲਿਖੀ ਗਈ, ਕੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਦਿ
ਬੀਡ ਤਥਾ ਹੋਰ ਤੋਂ ਦੇਖੀ ੪੨ ਜਾਂ ੪੪ ਵੇਲੇ ਪਿਛੋਂ (ਜੋ ਕੰਥ ਸਾਹਿਬ
ਦੀ ਬੀਡ ਸੱਮਤ ੧੬੪੪ ਵਿਚ ਜਾਂ ਸਨ ੧੫੯੧ ਵਿਚ ਸਨ ਗਿਣਾ ਹਾਂ)॥

Beginning &
End lines of
Kartarpur MS.

ਕਰ ਨੀ;
ਹੋ ਦੇ ਅੰਦਰ
'ਦੀ ਪਾਖੀ'
॥ ਅਤਸਬ
'ਗਗਮਲਾ'
ਜਾ' ਦੇ

ਗਗਮਾਖੀ
ਰ ਸਿਰ

ਰ' ਉਸੇ
(ਸਪੇਤ
ਨੰ ੧ (ਸਾਹੀ
ਜੀ ਨੇ

ਖੁਸ਼ ਫੇਰਨੀਆਂ
ਦਿਲ
ਆਪਨੇ
ਨੇ ਸਿਆਰ
ਰ ਕੋਈ
ਮਨ ਦੇ
ਜਿਥੇ ਤੇ
ਨਿਉ ਉਸ

ਜਿਸ ਦਿਨ
ਕਰਕੇ ਦਿ
‘ਹਤਨਾਥ
ਛੱਡੋ ਰਾ
ਚੁਕਾਇਆ
ਮਾਏ ਪਤਾ
ਬੀਰੁ ਤਯਾ

Original Price
 Amazon Single Price
 Demand Price
 Paperback Digitals Price

[illegible]

ਪੜ੍ਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰ ਇਹ ਹੀਜਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸਨ, ਹੁਣ ਮੌਜਰ ਨਹੀਂ;
ਜਿਥੇ ਮਾਸੀ ਲਿਖਿਤ ਦਾ ਦਾਕਰਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦੇ ਅੰਦਰ
ਦੀ ਲਿਖਾਈ ਨਾਜ ਕਰਾਖੀਏ। ਪਰ ਸਿਵਦਿ 'ਗੁਰਮੁਖ' ਦੀ ਸਾਖੀ
ਦੇ, ਇਹ ਉਸੇ ਸੁਖ ਸੁ ਨੇ ਲਿਖੇ ਤੁਹਾਨੇ ਜਿਥੇ ਨਾਮ ਮਾਜਾ। ਮਤਲਬ
ਸਾਡੇ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਵਿਚ 'ਗੁਰਮੁਖ' ਤੇ
'ਗੁਰਮਾਜਾ' ਇਕੋ ਹੱਥ ਦੇ ਲਿਖੇ ਸਨ। ਅਤੇ 'ਗੁਰਮਾਜਾ' ਦੇ
ਪਿਛੇ ਸਫ਼ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੀ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ 'ਗੁਰਮੁਖੀ'
ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ, ਅਰਥਾਤ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਤੋਂ ਕੋਰ ਹਿਰ
ਪਿਛੇ।

ਅਜਕਲ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਗੁਰਮਾਜਾ' ਉਸੇ
ਹੱਥ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਹੱਥ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਜਪੁਜੀ (ਸਮੇਤ
ਮੁਲ ਮੰਤ੍ਰ ਦੇ) ਜਾਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦਾ ਦੱਠਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ (ਸਾਡੀ
ਬੀੜ ਵਿਚ ਹੱਥ ਦੀ ਲਿਖੀ ਨਹੀਂ)। ਡਾਕਟਰ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ
ਸਾਮਲੇ ਦੇ ਸਫ਼ੇ ਤੋਂ 'ਮੁਲ ਮੰਤ੍ਰ' ਅਤੇ 'ਗੁਰਮਾਜਾ' ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਛੇਕੜੀਆਂ
ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਦੁਮਿੰਗ ਕਰਕੇ 'ਖਾਲਸਾ ਸਾਹਿਬ' ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ
ਛਪਵਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਸੀ ਸਾਮਲੇ ਦੇ ਦੋ ਹਾਂ। ਪਾਠਕ ਆਪਣੇ
ਆਪ ਜਾਂਦੀ ਛੇ ਸਤਰਾਂ ਕਰ ਜਾਂਨ ਅਤੇ ਅੰਕੜੇ ਦੱਸ ਕੇ ਪਿਆਰ
ਦਸ ਪਿਆਰ ਕਰ ਜਾਂਨ। ਪਰ ਜਾਨੂੰ ਇਹ ਮਨਨ ਵਿਚ ਕੋਈ
ਉਜਰ ਨਹੀਂ (ਅਤੇ ਮਾਸੀ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਨਦੇ
ਆਏ ਹਾਂ) ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਲਿਖਿਤਾਂ ਇਕੋ ਹੱਥ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਤੋਂ
ਮਾਸੀ ਇਹ ਨਤੀਜਾ (ਕਹਿ ਮਾਸੀ ਤੇ) ਕਰਾਂਗੇ ਕਿ ਇਹ ਬੀੜ ਉਸ

ਦੇਸੇ ਤਥਾ ਤੇਈ ਜਰਿ 'ਗਾਮਾਨ' (ਤੇ 'ਗਤਮਾਨ' ਤੇ 'ਸਿਖੀ
 ਕੀ ਸਿਖੀ) ਨੂੰ ਕੰਧਿ ਆਹਿਬ ਦੇ ਉਤਰਿਆਂ ਪਿਛੇ ਕੋਰੇ ਦੁਕਿਆਂ
 ਪਰ ਲਿਖ ਛੱਡੇ ਹ ਰਾਜ ਪੰਚਕਾ ਸੀਮਾਥਾਤ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ
 ਆਹਿਬ ਦੇ ਦੇਸੇ ਜਾਂ ਉਸਥੇ ਜਾ ਪਿਛੇ। ਇਉਂ ਦੇਸਾ ਜਾਮਾ ਸੀ ਜਦ
 ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਢਾਲੀ ਕਰੀ ਕਾਇਮ ਤੇਈ ਅਤੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰੀਆਂ
 ਨੂੰ ਕੰਧਿ ਆਹਿਬ ਦੀ ਜੋੜ ਬਣੀ। ਆਫਾ ਰਾਮਦਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ
 ਇਹ ਬੀੜ ਬਣੀ ਕਾਹਲੀ ਦਿਨ ਕਰੀ ਕਾਇਮ ਤੇਨ ਤੋਂ ਵਡਾ
 ਪਿਛੇ ਲਿਖੀ ਕਈ, ਅਤੇ ਕਰੀ ਪੰਜਾਤ ੧੬੬੬ ਦਿਨ ਕਾਇਮ
 ਹੋਗਈ ਸੀ।

ਅਪ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਤੁਹਾਨ ਤੇਰੇ ਕਿ ਜਪੁਜੀ ਦਾਨੇ ਸਭੇ ਉਤੇ
 ਲਿਖੇ 'ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰ' ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਕਾਹਲ ਬਿੰਘ ਕੀ, ਸ੍ਰੀਗੁਰ ਅਰਜਨ
 ਦੇਵ ਦੇ ਹਥ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਰਿ ਤਤਕਰੇ ਦਿਨ ਜਿਤੀ
 ਪੁਤੀਰ 'ਜਪੁ ਨੀਮਾਨ' ਮੁਜਬ ਤੇਨ ਕਾਹੀਦਾ ਸੀ; ਅਤੇ ਹੁਣ
 ਜੋ ਆਰ ਪੜ੍ਹੇ ਪੜ੍ਹ (ਉਨੀ ਪੁਤੀਰ ਨੂੰ ਤਾ ਸਮਝਕੇ) ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ
 ਦੇ ਹਥ ਦਾ 'ਨੀਮਾਨ' ਤੇਨ ਦਾ ਰਾਮਦਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰੀ ਦੇ ਕਾਨੇ ਹਨ,
 ਉਪਰ ਜਿਕਰ ਸਰਦਾਰ ਆਹਿਬ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਡਿਲੀਦਿਰ ਸੀ
 ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ 'ਸਬਦ ਗਤਨਾਮ' ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ॥ ਗਲ
 ਤੀਰ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਬੀੜ ਜਿਸਦਿਨ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਪਾਇਲੇ
 ਪੜ੍ਹ ਪੜ੍ਹ 'ਜਪੁਜੀ' ਦੇ ਉਪਰ ਆਪਣੀ ਹਥੀ 'ਨੀਮਾਨ' ਦੱਸੇ
 ਮੁਖ ਮੰਤ੍ਰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋਈ, ਅਤੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਢਾਲੀ
 ਬੀੜ ਬਾਬਤ ਇਹ ਰਾਮਦਾ ਕਿ ਇਉਂ ਆਪਣੀ ਬੀੜ ਹੈ, ਖੁਫਾ ਹੈ॥

ਇਕ ਸਜੱਤ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਸੁਨਾਇਆ ਕਿ ਤਤਕਰੇ ਅੰਦਰ ਜੋ
ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੰਸਾਰ ਬਾਬਤ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇ ਤਤਕਰੇ ਦੀ ਨਕਲ ਹੈ,
ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੰਨ੍ਹ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਅਰਥਾਤ
ਗੁਰੀ ਬੰਨ੍ਹ ਵਾਲੀ ਬੰਨ੍ਹ ਤੋਂ ਉਦੇ ਸੰਸਾਰ ੧੬੬੧ ਦੇ ਉਤਾਰੇ ਤੋਂ। ਜੇ
ਇਸਨੂੰ ਸਭ ਮਨੀਏ ਤਦ ਸਾਡੇ ਇਸ ਸਵਾਸਤ ਰਾਜਬ (ਅੰਗਰਾਜਾ)
ਜੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਜਤ ਬਾਈਆਂ ਦਾ, ਗੰਥ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਕੋਰੇ ਦਰਿਆਂ,
ਪੂਰੇ ਸਿਖੇ ਜਾਨਾ ਕਰ ਸੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਅਰਥਾਤ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ
ਦੀ ਸੁਹਾਵਤ ਤੋਂ ਹੋਈ ਵੀਹ ਦਿੱਤੀ ਮਜੀਏ ਪਹਿਲਾਂ। ਉਸ ਸਾਲ ਤੇ ਦਿਨ
ਦੇਸ ਸੰਸਾਰ ੧੬੬੧ ਦੇ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਜੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦਾ
ਸਾਡੇ ਕਾਗਜ ਪੂਰੇ ਨੀਯਤ ਦੀ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਵੇ ਤਦ ਸੁਮਰਿਓ ਕਿ। ਅਕੇ
ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਰਸਾਂਯੇ ਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ
ਮਾਰੇ ਕਿਵੇਂ ਕਿ ਤਤਕਰਿਆਂ ਦਿਨ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅੰਦਰ ਬੰਨ੍ਹ ਨਾਨ ਮੇਰੇ
ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ਅਤੇ ਦੇਸ ਮੇਰੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਕੋਈ ੧੩੩ ਕੋਰੇ ਦਰੇ
ਗੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਿੱਤ ਪਾਏ ਗਏ ਜਨ।

ਜੋਤੀਜੋਤ ਸਮਾਏਦਾ ਦਾ ਰਹਿਤ।

ਤਤਕਰੇ ਤੋਂ ਇਹ ਕੀ ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਪਰੇ ੪੧ ਦੇ ਉਪਰ ਜੋਤੀਜੋਤ
ਸਮਾਏਦਾ ਦਾ ਰਹਿਤ ਮੁਲ ਤੋਂ ਹੀ ਇਸ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਨ ਹੈ। ਇਹ ਗਾਰਾਸਤ
ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ। ਇਸ ਦਿਨ ਦਿਤੀਆਂ ਰਜਾਏ ਦੀਆਂ
ਖਿਤਾਂ ਦੇ ਰੁਝਾਂ ਦਿਨ ਵੰਡੀਆਂ ਜਾਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਹਿਲੀਆਂ ਪੰਜ

ਇਹ ਹਰ ਰੀਸ਼ਾਂਗਮੇਤ ਉਥੇ ਹਰ ਰੀਸ਼ਾਂਗਿ ਨਿਖੀਸ਼ਾਂ ਹਨ ਜਿਸ ਹਰ ਰੀ
ਬੀਨ ਨਿਖੀ ਹੈ। ਇਸਦਿ ਪੰਜਰੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਰਚਾਏ ਦੀ ਇਥੇ ਦਿੱਤੀ
ਉ:- "ਸੰਮਤ ੧੬੬੩ ਜੇਠ ਸੁਰੀ ੪ ਸਕੂਦਾਰ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸਮਾਏ।"

ਇਹ ਤਾਮੀਖ ਠੀਕ ਹੈ। ਤਾਂਤੇ ਬੀਨ ਅਪਣੇ ਸਾਖ ਸੰਮਤ ੧੬੬੩
ਜੇਠ ਸੁਰੀ ੪ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਹੋਈ, ਅਤੇ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੇ ਸਮਾਏ ਤੋਂ
ਪਿਛੋਂ ਬੀਨ। ਇਸਦਾ ਸੰਮਤ ੧੬੬੨ ਦੇਰ ਦੇ ਨਿਖੇ ਜਾਨ ਦਾ
ਸਾਖ ਤੋਂ ਸਾਖ ਹਾਨਤ ਹੋਗਿਆ।

ਪੁਰਾਣੀ ਨਿਖਤ ਇਹ ਨੂੰ ਅਤੇ ਛੇਦੇ, ਅਤੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਅਤੇ
ਸਤ ਦੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਲੇ ਜੁਲੇ ਤੇਰੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਨੂੰ ਨੂੰ ਛੇ
ਅਤੇ ਛੇ ਨੂੰ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਨੂੰ ਸਤ ਅਤੇ ਸਤ ਨੂੰ ਇਹ
ਪਹਿਲਾ ਜਾਪਕਰਾ ਸੀ, ਜੇਕਰ ਬੀਨ ਇਹ ਤਿਆਰ ਨਾਨ ਇਹ
ਉਦੇਸ਼ ਨਾ ਨਿਖੇ ਗਏ ਹੋਨ। ਫੇਰ ਬੀਨ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਬਿਪਰ
ਕਲਮ ਫੇਰਿਆ ਨੂੰ ਦਾ ਛੇ ਅਤੇ ਸਤ ਦਾ ਇਹ ਬਨ ਮ ਕਰੇ ਹਨ।
ਪਰ ੪੨ ਉਤੇ ਸੰਮਤ ੧੬੬੭ ਨੂੰ ਸੁਟ ੧੬੬੯ ਬਨਾਇਆ
ਜਾਪਕਰਾ ਸੀ। ਅਜੀ ਕਹਾਂ ਸੇ ਜਿ ਜਿਸ ਦੇਸੇ 'ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਹਾਲੀ
ਬੀਨ' ਨੂੰ 'ਅਰਿ-ਬੀਨ' ਅਸਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਉਸਦੇ ਸੇ ਤੀ
ਪਰ ੪੨ ਪਰ ਇਤੋਂ ਸੰਮਤ ਨੂੰ ਗੁਰ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਦੇ ਰਚਾਏ ਦੇ
ਸੰਮਤ ਤੋਂ ਸੰਦਰ ਨਿਸ਼ਾਨਿ ਬੀਨ ਬਰਸ ਦਿਤੋਂ ਨਿਸ਼ਾਨਿ ਮਿਦਾਏ
ਇਹ ਹਾਨਤ ਦੇ ਜਿ ਇਹ ਸੰਮਤ ੧੬੬੨ ਇਸੇ ਪੁਰਾਣੀ ਬੀਨ ਦਾ
ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਹਾਲੀ ਬੀਨ ਇਹ ੬੦ ਸੰਮਤ ਨਕਲ ਕਰ

ਜਿਸਨਾ ਜਿਸਨਾ।

ਦੂਜੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਮਨਾਵਾਂ, ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ੧੭੦ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ
ਜਾਹਿਬ ਦੇ ਰਸਾਇਣ ਸੰਪੰਨ (ਖੋਲ੍ਹ) ਮੇਂ ਤੋਰ ਕਰਨਾ ਹੀਨਾਂ ਨਿਖਾਏ
ਹਨ। ਇਹ ਦੋ ਥਿਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਸੰਨ ੧੮੧੮ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀ
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਾਧਵੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੰਜੂਰਗੀ (ਵਾਰ
'ਅਦਿ-ਬੀੜ' ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ, ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਠਕਾਣੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਥਿਤਾਂ
ਦੀ, ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਜਾਪਾ ਹੋਈ, ਸੰਨ ੧੮੧੮-੧੯ ਵਿਚ, ਇਹ ਬੀੜ
ਰਾਨਗਰ ਹੋਆਸਤ ਪਹਿਲਾਨਾ ਵਿਚ ਮੰਜੂਰ ਹੋ। ਇਹ ਰਸਾਇਣ
ਕੀਰਤਪੁਰ ਤੋਂ ਵੀ ਜੀ, ਜਿਥੇ ਕਿ ਅਦਿ-ਬੀੜ ਉਪਦੇਸ਼ੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ
ਜਾਹਿਬ ਪਾਸ ਮੰਜੂਰ ਜੀ। ਠਕਾਣੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਅਪਣੀ ਜਾਤੀ
ਦਾਕੂਣੀ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਥਿਤਾਂ ਦੇ ਠਕਾਣੇ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਇਹ
ਦਿਖਾਨੀ ਥਿਤਾਂ ਦੇ ਉਪਰ ਕਰਨ ਕੀਤੀ :—

“ਮੁਲੇ ੮ ਮਾਠੇਂ ਜੋ ਕਾ ਠਕਾਣੇ”

”

ਖਾਸ ਕਰਨਾ ਅਪਣੀ ਹੀਨਾਂ ਨਿਖਾਏ ਕਰਤੋ ਪੁਰਖ।

ਇਹੋ ਦੋ ਥਿਤਾਂ ਕਰਤਾਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ 'ਵਾਰ' ਵਿਖੇ ਨੇ ਸੰਨ ੧੭੧੮
ਪਿਛੋਂ ਜੀ ਨਿਖਾਏ ਤੋਂ ਗੀਆਂ॥

ਤਾਂਤੇ ਦੇਸ਼ ਅਖਤ ਦੀ ਰਜੀਸ਼ ਨਾਸ਼ ਦੀ ਅਖੀ ਉਸੇ ਨਤੀਜੇ
ਪੁਰ ਅਪਣੇ ਹਾਂ ਜੋ ਉਪਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਮਾਰਚ ੧੩ ਕਰਤਾਪੁਰ ਵਾਲੀ
ਬੀੜ ਸੰਨ ੧੮੮੭ ਵਿਚ ਨਿਖਾਏ ਗਈ ਮਾਰ (ਦਿਅਦਿ-ਬੀੜ) ਨਹੀਂ॥

“ਕਰਮਾਧਰ, ੨੦ ਕੇ ਬਿਰਾਗ, ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ
ਰਹਿ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ।
ਮੇਰਾ ਹੋਰ।”

'ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਸਾਹਿਬ' ਤੋਂ ਮੁਲਕ ਦੇ ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਪਰਮਾਣਾ
 ਦੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਪੁਰਾਣੇ ਰਾਜਪਾਲ
 ਬਣਾਈ ਸੀ ਮੇਰੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਕਾਬਲੀ ਜਲਾਵਾਈ ਸੀ, ਮੇਰੇ
 ਨਿਥੇ ਬੀਬੀ ਕੌਰਾਂ ਮੇਰੇ ਮਾਰੇ ਰਾਜੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਸੀ। ਇਸ
 ਦਾ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਰਾਮ ਮੇਰੇ ਮੇਰੇ ਸਮੇਂ ਰਾਇ ਜਾਂ ਰਾਮ
 ਸਿੰਘ ਸੀ। ਰਾਜਪਾਲ ਦੀ ਪਰਮਾਣਾ ਨੂੰ ਮਾਰਕਰ ਦੇ ਸੰਮਤ
 ੧੬੫੫ (ਸਨ ੧੫੯੮ ਈ.) ਵਿਚ ਕੁਰੂ ਜਮੀਨ ਰਾਜਪਾਲ ਵਿਚ
 ਮਾਛੀ ਜਾਂ ਇਨਾਮ ਦੇਕੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਮ ਕੁਰੂ ਕੋਰਾਬਾਦ
 ਜਮੀਨ ਕੁਰੀ ਕੁਰੀ ਦੇ ਬੇਹ ਸਮੇਤ, ਹਰ ਕੋਰਾਬਾਦ ਵਾਲੀ ਹੀ
 ਸੰਮਤ ਸੀ। ਜਦ ਕੁਰੂ ਹਰ ਕੋਰਾਬਾਦ ਮਾਰਕਰ ਦੇ ਕੁਰਾਈਆਂ ਦੇ

ਦੇਹਾਨ ਦਿਨ ਉਥੇ ਜਾਕੇ ਮੇਰਾ ਬੈਰੀ ਕੀਤੀ, ਤਦ ਜੋ ਛਾਉਣੀ ਜਾਂ
ਪਿਤ ਉਥੇ ਹਸ ਪਈ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਹਰਗੋਬਿੰਦਪੁਰਾ ਸੀ। ਇਹ
ਮੁਆਫੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਸਨ ੧੬੦੭ (ਸਮਤ ੧੬੬੪) ਦਿਨ ਜਬਤ
ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਪਰ ਜਦ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਮਰਦ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਕਰਕੇ
ਧੀਮਲ ਦੇ ਨਾਮ ਪੁਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ, ਗੁਰ
ਹਰਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਕਰਕੇ, ਕਾਇਮ ਕਰਾਇਤੀ, ਤਦ
ਪੁਰਾਣੀ ਮੁਆਫੀ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਬਹਾਲ ਕਰਾਇਤੀ, ਤਾਂਦੇ ਉਸ
ਸਨਦ ਦਿਨ ਜੋ ਕਰਤਾਰਪੁਰੀਏ ਹੁਣ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਇਸਦਾ
ਕੋਈ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜ਼ਾਹਨਾ ਸਾਹਜ਼ਾਨ ਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ
ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸਨਦ ਦੀ ਤਾਮੀਖ ਸਾਹਜ਼ਾਨ ਦੇ ਜਲੂਸੇ
ਅਹਿਰ ਦਾ ਸਤਾਰਾਵਾਂ ਵਰਗਾ ਹੈ।

ਸੋਢੀ ਧੀਮਲ ਜੋ ਨੇ ਸਮਤ ੧੭੩੪ (ਸਨ ੧੬੭੭ ਈ)
ਦਿਨ ਠਲਾਨਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ਼ਬਹਾਦਰ ਤੋਂ ਦੋ ਵੇਰੇ ਪਿਛੋਂ।
ਦੂਜੇ ਗਰੀਬ ਸਮਤ ੧੭੩੫ ਦਿਨ ਜੀ ਠਲਾਨਾ ਕਰਾਏ ਅਤੇ ਤੀਜੇ
ਸਮਤ ੧੭੩੫ ਤੋਂ ਸਮਤ ੧੭੪੮ ਤਕ ਗੁਰੂ ਹੋ। ਤੀਜੇ ਗੱਦੀ ਦਾ ਨੇ
ਇਕ ਵਧੀਅਤ ਕੇ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਮਰਨ ਵੇਲੇ ਸਮਤ ੧੭੪੮ ਦਿਨ
ਅਪਣੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨਰਿੰਜਨਗੜ ਦੇ ਹੁਕ ਦਿੱਤੀ ਕੀਤੀ। ਨਰਿੰਜਨ ਗੜ
ਸੋਢੀ ਧੀਮਲ ਦਾ ਪੇਸ਼ ਸੀ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਅਹਿਰ ਦਾ ਛੇਕਨਾ
ਪਹਿਰ ਸੀ, ਅਤੇ ਅਸਲੀ ਪੁਰਾਣੀ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਪੁਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ। ਨਰਿੰਜਨ ਗੜ ਕੋਈ ਥਾਂ ਵੇਰੇ ਗੁਰ-
ਗੱਦੀ ਪੁਰ ਹੋ ਅਤੇ ਗੱਦੀ ਨੂੰ ਖੁਬ ਹੋਰ ਦਿੱਤੀ ॥

(ਕਰਤਾਪੁਰ ਵਿਚ ਇਕ ਕਲਮੀ ਬੀਨ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲੀ ਦੇ ਗਲੀਦਾਰਾਂ ਦੇ ਚਲਾਏ ਦੇ ਸਮਤ, ਸੋਢੀ ਵਰਤੁਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ, ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਹੋਸਕਰਾ 'ਤੇ ਕਿ ਸੋਢੀ ਗਲਾਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਿਖੇ ਜਾਂ ਲਿਖਾਏ ਹੋਨ :-

ਸਮਤ ੧੭੩੪ ਮਘਰ ਸੁਰੀ ੨ ਸ਼ੀਗਰ ਪੀਠਾਜ਼ ਜੀ ਸਮਾਏ। (ਸਨ ੧੬੭੫)

" ੧੭੩੫ ਗੋਦੇਵਰੀ ੧ ਸ਼ੀਗਰ ਬਹਾਰ ਜੀ ਸਮਾਏ। (ਸਨ ੧੬੭੮)

" ੧੭੪੮ ਠੇਤ ਸੁਰੀ ੧੧ " ਰਾਮ ਸਿੰਘ " (ਸਨ ੧੬੮੧)

" ੧੭੫੬ ਮਘਰ ਵਰੀ ੩ " ਰੂਪ ਨਿਰੰਜਨਗਿ " (ਸਨ ੧੭੦੨)

" ੧੭੬੬ ਫਗਨ ਵਰੀ ੩ " ਬਿਰੂਮ ਸਿੰਘ " (ਸਨ ੧੭੩੨)

" ੧੭੬੮ ਮਿਤੀ ਜੇਠ ਸੁਰੀ ੧੦ " ਰਾਮ ਸਿੰਘ " (ਸਨ ੧੭੩੭)

" ੧੮੧੮ ਮਿਤੀ ਪੋਹ ਸੁਰੀ ੫ " ਵਰਤੁਗ ਸਿੰਘ " (ਸਨ ੧੮੬੧)

ਮੁਆਫੀ ਜਾਂ ਇਨਾਮ, ਜੋ ਸਮਤ ੧੬੫੫ ਵਿਚ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਓਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਦਿੱਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਸਕਰਾ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਸੱਤਵੇਂ ਪਿਛੇ ਸਮਤ ੧੬੬੨ ਵਿਚ ਬਾਤਸ਼ਾਹ ਬਨਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਨ੍ਹਾਰਗੀ ਵੇਲੇ ਓਹ ਕੋਈ ਮੁਆਫੀ ਜਾਂ ਇਨਾਮ ਰਕਬਾ ਖਾਲਸਾ ਜਾਂ ਨੁਕੁਲ ਦੀਆਂ ਜਮੀਨਾਂ ਦਿੱਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਸਕਰਾ। ਇਥੋਂ ਦਿੱਤਾ ਬਾਤਸ਼ਾਹ ਮਕਬਰ ਉਸਨਾਜ ਸਖਤ ਤਾਰਕ ਸੀ। ਅਤੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਬਾਤਸ਼ਾਹ ਬਨਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਪਹਿਲੇ ਵੇਲੇ ਦਿੱਤੇ ਸਾਹੀਆਂ ਮੁਆਫੀਆਂ ਜਾਂ ਇਨਾਮ ਹਰ ਮਘਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਬਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਮੁਆਫੀ ਜਾਂ ਮਕਾਨ ਤਕ ਖੋਹ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਤੇ

ਤਾਹੀਖ ਰੀਆਂ ਰਿਤਾ ਬਾਂ ਮੁਜਬ ਸ਼ੀਮੁਰ ਮਰਜਨ ਦੇ ਦ ਉਪਰਲਖ
ਹੁਮੇਕੇ ਜੁਮਾਨਾਂ ਰੀਤਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਹਰ ਹਰ ਹੋਰ ਬਾਹਿਬ ਨੂੰ
ਲਿਖਤਰ ਕਰਕੇ ਗੁਜਾਬੀਆਰ ਦੇ ਰਿਚੇ ਹੋਰ ਇਕ ਲੰਮੀ ਮੁਟਤ
ਜਈ ਕੋਰ ਕਰਦਿਤੋਂ ਸੀ। ਉਸੇ ਜਾਗੀਰਾਂ ਕੀਤ ਦੇ ਨਾਮਾਂ ਸਨ॥

ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜੰਗ ਬਾਤਸਾ ਦੇ ਨਮ ਦੀ ਜੀ ਗਜਤੀ
ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੇਮਨਿਕ ਰਕਬਾ ਨੇ ਦਿਤੋਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਸਦੇ ਦਿਤੋਂ ਜਾਨ
ਹਾ ਸਕੀਨ ਨਹੀਂ ਆਸਕਦਾ॥ ੮੬੬੪ ਘੁਮਾਂ, ਕੁਨਾਨਾਂ ੭ ਮਰਸੇ
੧੫' ਦਾ ਰਕਬਾ ਅਕਬਰ ਦੀ ਰਕਬਾ ਦਿਲੀ ਜਈ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸੀ।
‘ਪਰਮ ਖਾਤਾ’ ਜਈ ਰਕਬਾ ਖਾਨਾ ਦਿਲੋਂ ਜਮੀਨਾਂ ੨੪ ਕੀਤੀਆਂ
ਤੁਰੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਦਿਹਨਾਂ ਦਿਹ ਬਹੁਤਾ ਰਕਬਾ ਹੋਰ ਆਬਾਦ
ਤੇ ਬੰਨਰ ਜਮੀਨਾਂ ਦਾ ਹੋਰਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਆਬਾਦ ਕਰਨਾ ਮਨਜ਼ੂਰ
ਹੋਰਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੁਕਰਮਾ ਸੁੱਖ-ਓਲ-ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਮਾਤਹਤ
ਹੋਰਾ ਸੀ, ਬਾਤਸਾ ਬਹੋਰ ਉਸਨਾਨ ਸਨਾਹ, ਮੇਲੇ ਦੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ
ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦੇਂਦਾ। ਇਹ ਕੋਈ ‘ਹੋਰ ਖਾਤਾ’ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬਾਤਸਾ
ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਹੋਰ ਦੇ ਬਾਅਦ ਤੀ ਲੰਮੀ ਜਾਬੇਤ ਦੀ ਕਾਹਰਦਾਈ
ਹੋਰੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਬੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਾਕਿਮਾਂ ਦੀ ਹਾਜੀਂ ਸਰਰ-
ਮੁਕਾਮ ਦੇ ਕਾਕੀ-ਕੁਲ ਦੀ ਮੁਹਰ ਹੋਰਾਂ ਸਤੁ ਕੁਰ ਦਿਤੋਂ ਜਾਂਦਾ
ਸੀ, ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਗਜ਼ਾ ਦਿਹ ਚੜ੍ਹਦਾ ਸੀ।

ਫੋਰ ਓਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਜਮੀਨ ਦਾ ਰਕਬਾ ਘੁਮਾਵਾਂ, ਕੁਨਾਨਾਂ
ਤੇ ਮਰਸਿਆਂ ਦਿਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦਿਤੋਂ ਜਾਂਦਾ, ਜੰਗਾਂ ਬਿਖਿਆਂ
ਬਿਖਦਿਆਂ ਦਿਹ ਹੋਰਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਜੇਹਦਾ ਸੁਰੀ ਦੇ ਦੋ ਕੁਰਮਾਨ

ਜਾਲੰਧਰ ਤੇ ਦਿੱਤੇ, ਅਤੇ ਅਕਬਰ, ਜਹਾਂਗੀਰ, ਮਹਾਂਜਹਾਨ ਤੇ
 ਮਹਾਂਸ਼ੇਖ ਦੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਮਹਾਂਸ਼ੇਖ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵਰ
 ਦੇ ਬਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ, ਹਰਬਾ ਸਲੂ ਦਿਤ ਬਿਖਿਆਂ ਬਿਖਿਆਂ
 ਦਿਤ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ। ਇਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਘੁਮਾਵਾਂ, ਕਨਾਵਾਂ, ਮਹਾਂਸ਼ੇਖ
 ਦਿਤ ਪਿੱਛੇ ਮਹਾਂਸ਼ੇਖ ਰੋਜ਼ੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹ ਫ਼ੌਜਦਾਰੀਆਂ ਸਿੰਘਾਂ
 ਦੇ ਸਿਖ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਸਕਦੀ ਹੈ॥ ਮਹਾਂਸ਼ੇਖ ਰੋਜ਼ੀਤ ਸਿੰਘ
 ਸਮਤ ੧੮੮੮ (ਸਨ ੧੮੩੧) ਦਿਤ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਆਇਆ ਸੀ।
 ਜੇਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਰਬਾ ਠੀਕ ਹੈ, ਤਦ ਇਹ ਯਾਰ ਦਾਸਤ ਕਰਤਾਰ-
 ਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦਿਤ ਜਹਾਂਸ਼ੇਖ ਦੇ ਖੇਤਰੇ ਪੇਰੇ
 ਬੰਦੋਬਸਤ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲਿਖੀ ਗਈ ਤੇ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਕਾ
 ਬੰਦੋਬਸਤ ਸੰਮਤ ੧੮੫੨ ਦਿਤ ਆਇਆ ਸੀ, ਤੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ
 ਬੰਦੋਬਸਤ ਮਿਸਟਰ ਜਾਨ ਜਾਰਨਸ ਨੇ ਸਨ ੧੮੪੬ ਕੀਤਾ ਸੀ।
 ਮਿਸਟਰ ਜੇਜੇਟੀਆਰ ਜਹਾਂਸ਼ੇਖ ਦਿਤ ਸੋਢੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ
 ਦੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਸਦਾਨ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸੋਢੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
 ਦੀ ਨਾਵਾਬੀ ਕਰੇ ਸਾਰੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਇਤਿਜਾਮ ਹੋਰ ਅਫ਼
 ਦਾਰਸ ਦਿਤ ਕਰੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ ਜਿਕਰ ਹੈ, ਉਸਦਿਤ ਜੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦਾ
 ਹਰਬਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਿਤ ਦਿੱਤੇ ਹਰਬੇ ਨਾਨ ਸੇਖ
 ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ॥

ਜੇ ਕਾਸਰ, ਹੁਣ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਸਨੂਰ ਦੋਨੋਂ
 ਪੈਸੇ ਕਰੇ ਹਨ, ਉਸਦਿਤ ਹਰਬੇ ਦੀ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਛੱਡੀ ਹੈ, ਪਰ ਹਰਬੇ
 ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਿਖਿਆ ਜੀ ਦਰਤਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਸਰ ਪੁਰ, ਜਿਸਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ

Photo of the
 Decree of Grant of ~~Land~~
 to the Temple

ਸ਼ਾਹੀ ਮੁਹਰ,
 ਗੁਰੂ ਪਾਤ
 ਨਾਮ ਸੀ,
 ਸੀਤੋ ਮਾਧਾਸ
 ਕਾ ਨੀ
 ਨਰ ਨੀ।
 1
 ਸੀ 3,

ਮਾਧਾਸ
 ਨਾ
 ਮੁਹਰ
 ਨਿਵਾਸ
 'ਬਸ ਮਾਧਿਬ'
 ———

ਮਸਮ
 ਮੁਹਰ
 ਹੋਰਾ ਜਿਸੀਨ
 ਨੂੰ ਜਿਓਰਾ
 ਕੇ ਮਾਧਾਸ ਮੁਹਰ

ਜਾਨੀਯਰ ਤੇ
ਮੰਗਨੇਬ ਰੀ
ਏ ਬਦੇਨਾਮੇ ਰੇ
ਦਿਤ ਦਿਤੀ
ਦਿਤ ਪਿਛੇ
ਦੇ ਸਿਖ ਰਾਜ
ਸਮਤ ੧੮੮੮
ਜੇਕਰ ਦਿਤੀ
ਪਰ ਨਾਲੀ
ਬੇਰੇ ਬਸਤ
ਬੇਰੇ ਬਸਤ
ਬੇਰੇ ਬਸਤ
ਤਿਸਦਿਕਰ
ਦੀ ਜਾਗੀਰ
ਦੀ ਨਾਕਾਬਲ
ਦਾਗੁਮ ਦਿਤ
ਕੁਥਾ ਦਿਤੀ
ਨਹੀਂ ਖਾਂਦ
ਜੇ ਕਾ
ਖੋਸ ਕਮੇ
ਲਈ ਲਫ਼ਜ਼

ਦਿੱਤਾ ਨਿਆ ॥, ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਅਤੇ ਉਹ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਸ਼ਾਹੀ ਮੁਹਰ,
ਅਧਿ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁੱਧ ਦਿੱਤਾ ਪਾਨ੍ਦਰਾਜੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਗਜ਼ ਪਾਠ
ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮੁਤਾਬੀ ਪਾਠੇ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਨਿਆ ਸੀ,
ਜਾਂ ਇਹ ਕੁਛੁਟ (ਖਰਾਬ) ਸੀ, ਜੋ ਕਰਤਾਰਪੁਰੀਏ ਮੰਦਰ ਸੀਤੇ ਅਖਰਾਸ਼
ਨੂੰ ਦਿਖਾਕੇ ਗੱਦੀ ਨਾਲ ਫੁੱਥ ਦਰਤੇ ਜਾ ਸਿੱਖਿਆ, ਇਹ ਅਸੀਂ ਕਾ ਨਹੀਂ
ਸਕਦੇ। ਪਰ ਜੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੁਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕੋਈ ਸ਼ਨਦ ਨਹੀਂ।
ਇਸਨਾਲ ਕੋਈ ਇਨਾਮ ਜਾਗੀਰ ਮਿਲਿਆ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਂਦਾ।

ਸ. ਬ. ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਜੋ ਕਾਪੀ ਇਸਦੀ ^{ਸਾਡੀ} ਦੁਪਲ ਹੋਈ ਹੈ,
ਉਸਦਾ ਫੋਟੋ ਸਾਖੇ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਦਸੀਅਤ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਜ਼ਾਲੀ ਜੰਗ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਸਾਹਦਾਸਤ
ਜੋਖੀ ਗਈ, ਜਿਸਦਿੱਤ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਨੂੰ ਅੱਲੇ ਜਗਨ ਦਾ
ਜੋਕਰ ਹੈ। ਸੰਨ ੧੮੧੪ ਜਾਂ ਸੰਨ ੧੭੫੦ ਦਿੱਤਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰ
ਨੂੰ ਮਾਂਗ ਅਹਮਦਸ਼ਾਹ ਅਬਦਾਲੀ ਨੇ ਲਗਾਈ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦਸਤ
ਦੇਖੇ ਜੋ ਬੱਸੀ* ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਨੇ ਗੱਤੀ ਸੀ, ਉਹ 'ਬਸ ਮਾਧਿਬ'

* ਨਵਾਂ ਪਿੰਡ ਦਸਤ ਦੇਖੇ ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਵੀ 'ਮੋਹਨੀ ਗੁਰੂ ਦੇ' ਹੋਵੇ। ਇਹ ਰਸਮ
ਜੋ ਪਿੰਡ ਦੇਵਾਂ ਦੇ ਦੇਖੇ ਤੇ ਹੋਵੇ ਤਦੋਂ ਅਸੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸਦਾਇਤ
ਮੁਜਬ ਜਾਸੀਪਰ ਦੇ ਸੂਬੇ ਸਰਬਪੰਦਰਾਂ ਨੂੰ, ਬਸ ਮਾਧਿਬ ਦੇ ਦੋਹਾ ਜੀਵਨ
ਦਿੱਤਾ ਕੁਛੁਟਾ ਕੁਛੁਟਾ ਸੀ, ਇਸਨਾਲ ਕਰਕੇ ਸੂਬੇ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਜਿਓਂਦਾ
ਸਾਹੁਰਿਤਾ, ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਸੂਬੇ ਸੀਅਤ ਹੋਈਆਂ ਕਈ ਦਿੱਤਾਂ ਕਰਕੇ ਜਾਨ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਸਾਹਿਬਾਂ ਸੀ, ਅਤੇ ਧਰਮਸਾਜ਼ ਫੁਆ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਅਧਿਕਾਰਸ਼ਾਲਾ ਨੇ
 ਸਨ ੧੯੫੭ ਦੇ ਸਿਆਲ ਦਿਹਾ ਸਿਖਾਂ ਪੁਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਕਿਉਂ
 ਕਿ ਉਸਨੇ ਬਹੀ ਤਕੀਫ਼ ਦੇ ਹੇ ਸਨ। ਦੁਆਬਾ, ਮੰਨਦੁਆਬਾ ਅਤੇ
 ਇਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਹਾਕਿਮ ਸਰਬਤਿਰ ਅਤੇ ਜਾਜੀਪਰ
 ਦਿਹਾ ਬਿਠਾਇਤੋਂ ਸਨ। ਸੋਢੀ ਵਡਭਾਗ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਕਰਤਾਰ ਪਰ,
 ਦਿਹਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ, ਉਹ ਪਹਾੜਾਂ ਵਲ ਭਜਾਏ ਸਨ, ਅਤੇ ਦਿਹਾ ਜਗਾ 'ਮੰਨੀ'
 ਨਾਮ ਦੀ ਤੇ ਡੇਰਾ ਜਾਤਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਜਗਾ ਹੁਣ ਭੀ 'ਡੇਰਾ ਵਡਭਾਗ
 ਸਿੰਘ' ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਅਸਲ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੋਰ ਜਾਨ ਪਿਛੋਂ
 ਸੋਢੀ ਵਡਭਾਗ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਪ ਸਿੰਘ ਵੰਗੇਰਾ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ
 ਨਾਲ ਦੁਆਬੇ ਉਤੇ ਹਾਜ਼ਾ ਕਰਕੇ ਜਾਜੀਪਰ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬਾਂ, ਅਤੇ
 ਅਸਲਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੁਕਰਰ ਕੀਤੇ ਹਾਕਿਮ ਸਰਬਤਿਰ ਥਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬਾਂ।
 ਇਹ ਸੰਸਤ ੧੮੧੪ ਦਾ ਵਾਕਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਤਾਹੀਖ਼ ਕਿ ਯਾਦਰਾਸਤ ਦਿਹਾ
 ਠੀਕ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਯਾਦਰਾਸਤ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਮੁਹਿੰਮ ਜਿੱਤਕੇ ਸੋਢੀ ਵਡਭਾਗ
 ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂ ਕਰਾਈ ਹੋਵੇਗੀ।

* ਭਾਵੇਂ 'ਸਿੰਘ' ਨਾਮਵਾਲੇ ਤਾਂ ਸਿਰ੍ਹਸ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹਮ ਸਿੰਘ ਭੀ ਸਨ, ਪਰ ਪਹਿਲੇ
 ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਇਹਨਾਂ ਸੋਢੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕੋ ਵਡਭਾਗਸਿੰਘ ਜਾਪਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਖ਼ਤਿ
 ਇਹਨਾਂ ਛਕਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਹੀਂ ਇਸਦਿਹਾ ਸਕਾਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਸਨ ੧੮੧੧ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼
 ਗੁਰੂ ਸਰਬਤਿਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਅਖ਼ਤਿ ਛਕਾਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਉਠਿਆ, ਤਦ ਜੀਵਨ
 ਜੀ ਅਤੇ ਪਾਹ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ
 ਅਸਲ ਗੁਰੂ ਹੋਏ, ਇਹ ਕਿਸੇਤੋਂ ਅਖ਼ਤਿ ਛਕਾਨ ਤੇ ਕਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਣਾਨ।

ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਫਾਲਤੂ ਰੋਹੇ ਵਰਤਿਆਂ ਪੁਰ 'ਅਕਪਾਲੀ' ਤੀ ਦਿੱਤੀ ਤੇ,
ਜੋ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਅਬਜਰ' ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਰਣਮਾਲਾ
ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸਾਂ ਤੇ ਵਸਾਂ ਕਾਲਮਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਕਾਲਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਆਖਰ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਉਸ ਆਖਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਕਾਰਾਖਤਾਂ ਵਾਲੇ ਪੜ੍ਹੇ ਕਈ ਇਕ ਕੁਝ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ
ਜੇਕਰ ੧੦ ਵਸਅਬਜਰ ਸਨ ੧੯੪੪ ਨੂੰ (ਜਦ ਮੈਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸ਼੍ਰੀਸਮਾਜਸ
ਦੇ ਦਸਮਲ ਜਾਈ ਗਿਆ ਸਾਂ) ਜੋ ਕੁਝ ਥੋੜੇ ਪੁਜਾਰੀ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ
ਦੁਸ਼ਿਆਂ ਸੀ, ਠੀਕ ਸੀ, ਤਦ ਇਹ ਅਕਪਾਲੀ ਵਾਲਾ ਪੜ੍ਹਾ ਉਸ ਦਿਨ
ਮੰਜੂਰ ਸੀ, ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਹੁਣ ਵੀ ਮੰਜੂਰ ਹੋਵੇ॥

ਇਹ ਬੀੜ ਸਨ ੧੯੩੦ (ਸਮਤ ੧੯੯੭) ਵਿਚ ਜਾਹੌਰ ਮਹਾਰਾਜਾ
ਰੰਜੀਤਸਿੰਘ ਪਾਸ ਲਿਜਾਈ ਗਈ, ਅਤੇ ੩੦ ਵਧੇ ਦਿਨ ਮਹਾਰਾਜਾ
ਨੇੜੇ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਪੜਿਆਲੇ ਗਈ। ਜਾਨੀਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ
ਤਿਸਵਿਰਟ ਕੰਜੇਟੀਅਰ ਵਿਚ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:—

ਕੋਰਟ ਆਫ਼ ਵਰਤਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਸਿਖ ਤਾਂ ਜੀਸਰਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੇਜਰ
ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਉਸਦੇ ਅਖਿਤ ਛਕਨ, ਜਿਸਦੇ ਗੁਰੂ
ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਛਕਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਜਵਾਬ ਨੂੰ ਮੈਂ ਵੇਖੀ ਉਤ ਨਹੀਂ ਸੀ,
ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛੀ ਵਾਰ ਅਖਿਤ ਛਕਾ ਦਿਖਾ ਗਿਆ॥

ਇਹੋ ਹਰ 'ਹਰਮਾਦੇ' ਵਾਲੇ ਸੋਢੀਆਂ ਦੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੁਰਾਣਾ

ਕੋਸਾਪਾਲੀ ਗੁਰੂ ਹਰਮਾਦੇ ਦੇ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਵੀ ਵਰ-
ਤਿਆ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਮਝਾਲੀ ਸੀ।

Lodhi Sadhu Singh took the volume to Lahore at Maharaja Ranjit Singh request in 1830, and received the highest honours as its guardian. A daily offering of Rupees 86/- was made, and a special dole of Rs 600/- at each Amawas and Sankrant, while once a year a valuable shawl and horse were presented in the Maharaja's name.

The Sacred volume was similarly taken to Patiala in 1860, to be shown to the Maharaja Narendra Singh, who in vain tried to acquire it.* He fixed for its guardian, a daily allowance of Rs 51/- and made them stay with their precious charge for three whole years.

ਸੋ ਸਨ ੧੮੮੦ (ਸੰਮਤ ੧੮੮੭) ਦਿਹ ਦਿਹ ਬਹੁ ਮੰਜੂਰ

* ਭਾਈ ਮੋਤੋਬ ਸਿੰਘ ਨੀ ਰਾਇਸਾਹਿਬ 'ਖਾਲਸਾ' ਦੇ ਦਿਸ ਬੰਨ੍ਹ ਦੇ ਜੰਨ
ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਿਤ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਕਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੁਹ ਨੀਂ ਜੋਸਰਾ, ਰਿਐਰ

ਜਗਨਪ੍ਰਸਾਦ ਸਨ ੧੮੮੨ ਦਿਹ ਬਹੁਰਾ ਸੀ, ਸੋ 'ਖਾਲਸਾ' ਨਾਮ ਮਹਾਰਾਜਾ
ਮੋਤੋਬ ਸਿੰਘ ਨੀ ਜੀ ਜੀ॥

ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਸਲੀ ਕੁਲੀ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਲੋਥੀ
 ਬੀੜ ਤੋਂ ਰਾ ਰਾਮਾਦਾ ਰੀਤ ਕਾ ਕੁਰਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਨੇ
 ਦੇਵੇਰੀ ਬਾਗ਼ ਮੰਗਵਾਈ। ਇਸਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸੰਮਤ ੧੧੧੭ (ਸਨ
 ੧੭੬੦) ਦੇ ਨੇੜੇ ਕੁਲੀ ਰਾਜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਰੀ ਨੇ ਆਪਣਾ
 ਨਕਸ਼ਾ ਕੀਤਾ ਇਕ ਕੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਨਾਜ ਮੇਲਕੇ
 ਪੈਦਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਕਿ ਭਿਲਾਂ ਨੇ ਅਸਲੀ ਬੀੜ ਸਮਝਿਆ ਸੀ।
 ਕੁਝਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਮੁਖਰਾਤੁ ਕੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਸਰਮੇ
 ਸਾਹਿਬ (ਜਿਸਸਤ ਪਰਿਆਸਾ) ਦਿਲ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਘੋੜਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਤਾਰ
 ਪੁਰ ਬੀੜ ਦੇ 'ਅਧਿ-ਬੀੜ' ਤੋਂ ਰਾ ਰਾਮਾਦਾ ਇਸਤੋਂ ਰੋਖ ਪਹਿਲੇ
 ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਹ ਰਾਮਾਦਾ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਵਹੁਟ ਕਰਕੇ ਖੋਲੀ
 ਵਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਨ॥

ਮਹਾਰਾਜਾ ਦੇ ਵਰਤ ਦੇ ਗੁਰੂ ਖੋਲੀ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵਰਤਾਰ
 ਦਿਲ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸਿਖ ਗਿਆਸਤਾਂ ਦਿਲ ਬੜਾ ਕੁਰੀ ਰੁਖ ਸੀ, ਸਤੁ
 ਪਾਸੇ ਨਖਾਂ ਕੀਆਂ ਜਾਇਰਾਦਾਂ ਤੇ ਜਾਗੀਰਾਂ ਸਿਲੀਆਂ ਤੇ ਹੀਆਂ
 ਸਨ। ਏਸੇ ਰੁਖ ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਕਾ ਸੀ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਦੇ ਖੋਲੀਆਂ
 ਦਾ ਰਾਮਾਦਾ ਆਮ ਨੇਕਾਂ ਨੇ, ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਦੇ ਸਰੀ ਤੋਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ
 ਵਾਲੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਸਿਖ ਸਨ, ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ॥ ਰਾਮਾਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੁੰ
 ਦੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਪੌਣੀ ਸਰੀ ਦੇ ਕ੍ਰੀਸ ਸਮਾ ਲੰਘ ਕੁਰਾ ਸੀ॥

ਬੀੜ ਦੀ ਆਪਣੀ ਅੰਦਰਲੀ ਗਵਾਹੀ।

ਅੱਖੋਂ ਤੋਂ ਅਸਾਂ ਸਰਸਾਰ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲੇਖ ਵਿਚ
ਵਿਤੀਆਂ ਗਲਾਂ ਪੁਰ ਜੀ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਦਸਿਆ ਹੈ ਕਿ
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਤਾਈਦ
ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਖੁਦ ਬੀੜ ਨੂੰ ਸੁਣੇਗਾਂ, ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਗਵਾਹੀ
ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ॥

ਪਾਉਂਦੀ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਬੀੜ ਦੀ ਆਮ ਹਾਲਤ ਕੀ ਹੈ
ਇਕ ਬੀੜ ਇਕ ਹਥ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਤੋਲੀ
ਚਾਲੀਦੀ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਪੰਜਾਂ ਛੇਆਂ ਹਥਾਂ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹਿੱਸੇ
ਜ਼ਰੂਰ ਇਕ ਹਥ ਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਕੀ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹਥਾਂ ਦਾ ਲਿਖਿਆ
ਤਾਂਗ ਹੀ ਰੋਖਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਕ੍ਰੀਬ ਹਰ ਪੇਂਨ ਤੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ
ਗਲਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗਲਤੀਆਂ ਪੁਰ ਹੁਣੇ ਤਾਂ ਫੇਰਕੇ
ਦੁਹਰਾਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਥਾਂ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖਕੇ
ਉਪਰ ਹੁਣੇ ਤਾਂ ਹਜ਼ਰੀ ਨੀਲੀ ਹੁੰਦਾ ਮਾਰਦਾ ਸੁਫੰਦਾ ਲਿਖਿਆ
ਹੈ। ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਇਕ ਦੇ ਸਤਹਾਂ
ਲਿਖਕੇ ਬਾਕੀ ਹੋਈ ਤੁਰਾਂ ਜਦੀ ਥਾਂ ਛੱਡੀ ਹੈ, ਕੁੱਝ ਪਈ ਹੈ॥ ਇਕ

* ਦੋ ਹਥਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਿਯ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਅਪਣੂ ਰੁਕੇ ਹਨ। ਇਕ ਸ਼ਬਦ

ਦੂਜਾ ਸੁਰੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਬਾਹਰਲੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦਾ ਹੈ।

ਸਭਨ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਹੈ ਕਿ ਅਹਾ ਸਹਾ ਗਜ਼ਤੀਆਂ, ਨਿਕੀਆਂ ਮੋਲੀਆਂ,
 ਕੋਈ ੪੫੦ ਦੇ ਕ੍ਰੀਬ ਤੋਂ ਨਹੀਂ। ਨਿਖਾਈ ਪ੍ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਸਾਮੀ
 ਬੰਨ੍ਹ ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਨਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਹੀ ਕਿਤੇ
 ਫਿੱਕੀ ਕਿਤੇ ਗਾਢੀ, ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਦੇਤਨੀ ਸੁਕੀ ਕਿ ਕਲਮ ਕੁਮੀਟਾ ਪੰਦਰੀ
 ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਨਿਖਾਈ ਕਿਤੇ ਪੰਘਲੀ ੨੬ ਜਾਂ ੩੦ ਸਤਰਾਂ ਛੀ ਸਫਾ,
 ਅਤੇ ਕਿਤੇ ਖੁਲੀ ੨੬ ਜਾਂ ਸਤਾਈ ਸਤਰਾਂ। ਇਹ ਫਰਕ ਉਸੇ ਮੁਖੀ
 ਸਿਆਹੀ ਦੇ ਹਨ। ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਕੋਈ ਵਧੀਆ ਨਮੂਨੇ ਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ
 ਕੋਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਗਾ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਕੋਰੇ ਵਰਕੇ ਕੋਈ ੧੩੨ ਦੇ
 ਕ੍ਰੀਬ ਲਗੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੋਰੇ ਵਰਕੇ ਨਾਵੇਂ ਮਹਲ ਦੀ ਬਾਹੀ ਨਿਖਣ ਨਹੀਂ
 ਨਹੀਂ ਛੱਡੇ ਹੋਏ, ਜਿਕਰਾਂ ਕਿ ਕਾਹਲੀ ਬਣਾ ਜਾਈ ਗਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਨਾ
 ਨਾਵੇਂ ਮਹਲ ਦੀ ਬਾਹੀ ਹੁਣ ਤਕ ਦੇਸ਼ ਬੰਨ੍ਹ ਵਿਚ ਹੈ ਜੀ। ਕੋਰੇ
 ਵਰਕੇ ਅਜਿਹੇ ਥਾਵਾਂ ਪੁਰ ਲਗੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਨਾਵੇਂ ਮਹਲ ਦੀ ਬਾਹੀ
 ਨਹੀਂ ਆਂਢੀ। ਸਰਦਾਰ ਕਾਹਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕੁੀ 'ਖਬਰ ਹਤਲਾਕੁਰ' ਵਿਚ
 ਇਹੋ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਨਾਵੇਂ ਮਹਲ ਦੀ ਬਾਹੀ ਬਾਹੀ ਅਠਾਂ ਨਵਾਂ
 ਵਰਕਿਆਂ ਪੁਰ ਨਿਖੀ ਜਾਪਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾ ਦੇਤਨੇ ਕੋਰੇ ਵਰਕਿਆਂ
 ਦੇ ਲਗਾਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਮਾਮੇ ਬਾਨਕੇ ਦਸਾਂਗੇ॥

‘ਗਾਓ ਦੇ ਤਤਕਰੇ’ ਤੋਂ ਇਹ ਕੁੀ ਪਤਾ ਜਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੜੇ ੪੪੫੪,
 ਮਤਲਬ ਤਤਕਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਪੁਰ, ਜਪੁਜੀ ਦੇ ਸਾਮਨੇ,

“ਨੀਸਾਣ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕੇ ਰਸਖਤ ਮ: ੫”

ਸੀ, ਅਤੇ ਪੜੇ ੫੪੦ ਪੁਰ ਗੰਢ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਾਓ ਤਿਲੰਗ
 ਅਤੇ ਸੂਰੀ ਦੇ ਦਿਛਾਏ ਦੁਖਰੇ ਪੜੇ ਪੁਰ,

“ਨੀਸਾਣੁ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀਉ ਕੇ ਰਸਖਤ
ਮਹਲਾ ੬”

ਸ੍ਰੀ। ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਨੀਸਾਣੁ ਪਤਲੇ ਕਾਗਜ਼ ਪੁਰ ਲਿਖਿਆ
“ਹੈ ਦਰੇ ਰੋਰੇ ਇਕ ਮੋਟਾ ਤਖਤ ਬਲਦਿਆ ਤੇ, ਤੇ ਉਸਪੁਰ
ਪਤਲਾ ਕਾਗਜ਼ ਜੇਹੀ ਨਾਜ ਨੋਹਿਆ ਤੇਇਆ।” ਦੇਸਰਾ ਫੇਰੇ
ਅਸੀਂ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ। ਲਿਖਿਤ ਜੇ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਪੰਜਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਤੋਰ
ਲਿਖਿਤਾਂ ਨਾਜ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਪੰਨਾ ੪੫ ਦੇ ਤਹਫੀ ਕੋਰਾ ਹੈ, ਉਸਦੇ
ਸਾਮਨੇ ‘ਜਪ ਜੀ’ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ॥

ਦੂਜੇ ‘ਨੀਸਾਣੁ’ ਦੇ ਦੇਨ ਦੀ ਕੋਈ ਵਕਤ ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ, ਦੇਂਦੀ।
ਤੁਹਾਈ ਬੋਨ-ਦਾਸੀ ਬੀਰ ਦਿਓ ਛੇਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ‘ਨੀਸਾਣੁ’ ਅਤੇ
ਮੁਹਰ ਹਨ, ਜੋ ਮੀਰਾਂਬਾਈ ਦੇ ਸਬਦ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ
ਖੁਦ ‘ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ’ ਦੇ ਛੇਕਰਨੇ ਪੜ੍ਹੇ ਪੁਰ ਹਨ। ਉਸਦੀ ਅਨੁੀ ਨਕਲ,
ਕਰਕੇ ਦੇਵੇ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਦਾਸੀ ਬੀਰ ਦੇ ਰਖਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ‘ਨੀਸਾਣੁ’
ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕਿਤੇ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਹੋਥੇ ਦਰਕਾ ਕਰਕੇ
ਆਪਣੀ ਬੀਰ ਦਿਓ ਗੁਰੂ ਲਿਆ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਤਿਲੋਕ
ਦਾ ਛੇਕਰਨਾ ਸਬਦ, ਨਾਮਦੇਵ ਦਾ ਸਬਦ ਹੈ:-

‘ਹੋਥੇ ਯਾਗਾਂ ਹੋਥੇ ਯਾਗਾਂ ਪ੍ਰਸਾਦਖਸੀ।’

ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੈਸ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਿਓ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ‘ਆਦਿ-ਬੀਰ’ ਦਿਓ
ਦੀ ਸੀ। ਦੇਸਰੀ ਤਸਦੀਕ ਛੇਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਥੀਂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਈ
ਜੋਹ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੋਨ-ਦਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਮੀਰਾਂਬਾਈ ਦੇ ਤਾਪੁ
ਪਾਏ ਸਲੋਕ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਦੀ ਜੋਹ ਸੀ। ਇਸ ਨੀਸਾਣੁ ਦ

ਗਿਰੀ
ਪਦ
ਤੇ
ਭੋ
ਉਸਦੇ

Alleged 'Nishān' in
Guru Arjan's hand-
writing in Kartarpur
Manuscript

ਮੇਂ ਵੇਦੀ
ਮਤੇ
ਮਤੇ
ਨਕਲ,
ਨਿਸ਼ਾਨ
ਕਾ ਕਰਕੇ
ਤਿਲਕ

ਬੀਨ ਦਿ
ਦੀ ਕੋਈ
ਦੀ ਕੋਈ
ਨਿਸ਼ਾਨ

ਉਤਾਰੀ ਹੈ, ਯੋਗ-
ਦਿਆਰਥ ਹੈ॥

ਏ ਅਗਸਤ ਮਨ
ਸੀ, ਜਿਸ ਦਿਨ

ਬਖੀਰ,
ਕਾਂ ਤੇ

ਜਿਖਾਮੀਆਂ
ਦੇਹ ਤੀਜਿਖਿਆ
ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੀ
ਠਾਂ ਰਹਿਕੇ
ਮਾਂ ਉਤੇ ਤੀ
੧ ਦੇਸੇ ਤਕਾਂ
; ਸਾਜਪਿਤੀ
ਭੁਜਨ ਨਾਨ

ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ
ਲੀਕਾਂ ਵਰਗੇ
ਨਾਂ ਲਿਖਕੇ

“ਨੀਸਾਹੁ

ਸੀ। ਪੰਜਵੀਂ ੨

ਭੀਰੋ ਦਰੇ :

ਪਤਾਨਾ ਕਾਗਜ

ਅਸੀ ਏਂ-ਏ =

ਲਿਖਿਤਾਂ ਨਾਜ

ਸਾਮਨੇ ਜਪ

ਦੁਜੇ ਨੀਸ

ਗੁਈ ਬੋਲ-ਦਾ

ਮੁਹ, ਹਨ, ਤੇ

ਖੁਦ ਹਾਗ ਮਾ

ਦਰੇ ਏਨੇ

ਛੇਦੇ ਗੁਰੂ :

ਆਪਣੀ ਬੀ

ਦਾ ਛੇਕਰਨਾ

ਇ ਸਾਹੇ ਕੀ

ਦੀ ਸੀ। ਦੇਸ

ਨੇਨ ਨਹੀਂ ਸ

ਪਾਏ ਸਲੋਕ

ਦੇਸਿਗ ਤੀ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਹੈ, ਇਸੇ ਅਨੁਸਾਰੀ ਨੇ ਨਕਲ ਉਤਾਰੀ ਹੈ, ਅੰਤ-
ਗਾਥੇ ਜਿਹੇ ਵਾਰੇ ਹਨ! ਇਸਦਾ ਫੋਟੋ ਦੇਖੋ ਦੇਖੋ ਦਿਖਾਹੁਣਾ ਹੈ।

ਸੰਦੂਲ ਰਾਗਮਾਲਾ-ਮੰਡਨ ਸਤ੍ਹਾ, ਅਸਿਤਪਰ ਨੇ ਅਗਸਤ ਮਨ
੧੯੪੬ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸਾਗ ਇਸਤਿਹਾਰ ਕਰਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ
ਰਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਰਤਾਰਪਰ ਵਾਲੀ ਬੀੜ,

“2. ਦੋ ਦੁਪਹੀਆਂ ਸੰਝੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਜਿਲਦ ਬਣੀ ਹੈ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੰਝੀਆਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਵੀ ਸੰਝੀਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਂ ਤੇ
ਦਿੱਤੇ ਹਨ।”

ਦੇਸੇ ਸਾਅਨੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਜਿਖਾਸੀਆਂ
ਅਜੇ ਇਹ ਬੀੜ ਜਿਖੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਇਸਤਿਹਾਰ ਵਿਚ ਇਹ ਤੀਜੀ ਜਿਖਿਆ
ਹੈ ਕਿ:- “ਬੀੜ ਦੇ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਉਤੇ ਪਾਲੀ ਜਾਗ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਵੀ
ਮੌਜੂਦ ਹਨ।” ਕੋਈ ਪੁੱਛੇ ਕਿ ਚੰਭੜਾ ਕਿਨ ਪਾਲੀ ਤੇਠਾਂ ਰਹਿਕੇ
ਸਾਗੀ ਬੀੜ ਗਲਰੇ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਨ ਦੀ ਥਾਂ ਕੁਝ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਉਤੇ ਤੀ
ਪਾਲੀ ਜਾਗ ਕਿਥੇ ਤੇਲੀ ਸੀ। ਤੇਰ ਕੋਈ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦੇਸੇ ਤੇਠਾਂ
ਪਾਲੀ ਜਾਗ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਤਾਈ ਪਤਿਰਾਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ, ਸਾਜਪਿੰਡੀ
ਦੀ ਬੀੜ ਵਿਚ। ਪਾਲੀ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਜਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਤੇਠਾਂ ਨਾਲ
ਪਾਲੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ॥

ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਲਈ ਖਾਲੀ ਥਾਂ
ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖੇ, ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰ ਲੀਕਾਂ ਵਰਗੇ
ਹਨ, ਜਾਂ ਹੁਣੇ ਫੇਰੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਪਹਿਲੇ ਦੀ ਇਕੋ ਥਾਂ ਲਿਖੇ

ਤੋਰ ਬਾਰੀ ਦੇ ਸਬਰ ਨਈ ਥਾਂ ਖਾਲੀ ਛੱਡੀ ਹੈ। ਓਹਨਾਂ ਦਿਨੋਂ ਸੁਰਦਾਸ
ਦਾ ਇਕ ਪਦਾਂ ਹੈ, ਕਿਸਰੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਇਹ ਹੈ:—

“ਛਾਡਿ ਮਨ ਹਰਿ ਬੇਸੁਖਨ ਕੇ ਸੰਗ।

ਇਹ ਤੁਕ ਇਸ ਬੀਨ ਦਿਓ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਬਾਰੀ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਨਈ ਥਾਂ
ਖਾਲੀ ਪਈ ਹੈ।

ਤੋਰ ਬਾਰਾਈ ਭਾਟ, ਨਾਨਕ ਦਾ ਹਰਨਾਮਾ (ਪ੍ਰਬੀਰਾਜ ਰਾਮ) ਦਾ
ਪਸਿਪ ਰਹਤਾ ਸੀ, ਉਸਦੀ ਬੰਸ ਦਿਓ, ਸਤਦੀ ਪੀਤਰੀ ਦਿਓ ਭੁੱਟੇ
ਸੁਰਦਾਸ ਜੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਛੇ ਕੁਝਾਂ ਦਿਓਂ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੇ
ਸਨ ਤੇ ਨੇੜੀਨ ਸਨ। ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਏ ਸਮੇਂ
ਇਹ ਭਰ ਜਗਨ ਸਨ। ਜੇ ਸੁਆਮੀ ਵਜਰਾਗਾਯਨ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਹਿਤਾ
ਦਿਓ ਨਿਪੁਨਤਾ, ਅਤੇ ਰਾਗ ਦਿਓ ਪ੍ਰਦੀਨਤਾ ਪਰ ਮੁਕਾਧ ਤੋਰੇ ਇਹਨਾਂ
ਨੂੰ ਗਫਰਾਨ ਦਿਓ ਆਪਣੇ ‘ਸ੍ਰੀਨਾਥ ਜੀ’ (ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ) ਦੇ ਮੰਦਰ
ਦੀ ਕੀਰਤਨ ਸੇਵਾ ਸੰਪਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਇਹ ਆਪਣੇ ਅੰਤ ਪ੍ਰਯੰਤ ਓਥੇ
ਕਰਦੇ ਹੋ। ਸੰਮਤ ੧੫੭੬ ਸਨ ੧੫੯੯ ਈਸਵੀ) ਇਹ ਮੰਦਰ ਇਕ
ਖੜੀ ਪੁਰਨਮਾ ਨੇ ਬਨਵਾਇਆ ਸੀ। ਸੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਦਫ਼ਤਰ
ਕਰਨਾ ‘ਸੁਰਾਗਾਰ’, ‘ਸੁਰ ਉਕਤਾਵਲੀ’ ਕੋਥਾਂ ਦਿਓ ਮੰਜ਼ੂਰ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਥ
ਸ੍ਰੀਗੁਰੂ ਕੋਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਨਾਲੋਂ, ਆਪੀ ਸਰੀ ਤੋਂ ਵਧੀਕ
ਪਹਿਲੇ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ‘ਦੇਸਾਹੁਦਾਂ’ ਦਿਓ ਆਪ ਛੱਲਤੁਕੇ ਸਨ। ਸੁਰਦਾਸ
ਜੀ ਦੇ ਕੋਥਾਂ ਦੀ ਤਾਖ਼ਾ ਪਛਾਣੀ ਹੋਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਦਰਸਾਈ ਬੋਧੀ
ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸ਼ੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਤੋਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੇੜੀਨ
ਸੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਸਹਾਇਕ ਦਿਸ਼ਾ ਪਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ

ਜੀ ਹੋ ਦਿਸ਼ਾ ਪਰਿਆਂ ਦਿਓ ਬੋਹੀਆਂ ਬੋਹੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦੇ ਦੇ ਬੋਰ
 ਸ਼ੀਗਰ ਮੈਂਬ ਸਾਹਿਬ ਦਿਓ 'ਸੁਰਦਾਸ' ਦੇ ਨਾਮ ਪੁਰ ਰਹੇ ਹਨ,
 ਅਤੇ ਇਕ ਤੀਜਾ ਸ਼ਬਦ ਦੇਸੇ ਸੁਰਦਾਸ ਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ
 ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਛੇਕਰਨੀ ਤੁਕ ਦਿਓ 'ਸੁਰਦਾਸ' ਦੀ ਛਾਪ ਦੀ ਥਾਂ 'ਨਾਨਕ'
 ਛਾਪ ਬਨਾਕੇ ਦਿਓ ਤੇ। ਇਸ ਤੀਜੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਜਿਕਰ ਅਜੀਅਤ
 ਰਚਕੇ ਕਰਾਂਗੇ। ਦੂਜਾ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਦਿਓ :-

“ਗੁਰੇ ਬੰਤ ਬਸੇ ਗੁਰੇ ਬੰਤ”

ਇਹ ਤਾਂ ਉਹੀ ਸੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਬੀ ਲਿਖੀ ਬੀੜ ਅਰਥਾਤ 'ਅਗੁਰਿ-ਬੀੜ'
 ਦਿਓ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ, ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਜਾਂ ਨਵੇਂ ਹਰੇ ਲਿਖੇ ਤੇ ਛਾਪੇ ਦੇ,
 ਸਭ ਮੈਂਬ ਮਾਏ ਬਾਂ ਦਿਓ ਅਨੁਸਾਰ। ਇਸ ਗਾਥ ਤੇ ਕੋਈ, ਜੇਕਰ ਗਾਥ
 ਦੁਹਰਾਈ ਬੰਤ ਤੀਂ ॥ ਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ਼ਬਦ, ਜਿਸਦੀ ਮੁਢਲੀ ਤੁਕ,
 'ਭਾਨ ਮਨ ਹਰੇ ਬੇਸੁਖਾ' ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੇ, ਦੋ ਪਾਠੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗਾਈ
 ਬੰਤੋਂ ਦੀ ਗਾਈ ਬੀੜ ਦਿਓ ਦਸ ਤਾਈਆਂ, ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਤੇ ਹੋਰ
 ਬੀੜਾਂ ਦੇ ਲਿਖਾਈਆਂ ਨੇ ਲਿਖਾ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਿੱਛੇ, ਕਿਸੇ
 ਨੇ ਉਹੀ ਬੰਤੋਂ ਦੀ ਗਾਈ ਬੀੜ ਤੇ ਸਿਧਾ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸਦੀ
 ਨਕਲ ਤੇ ਨਕਲ ਕੀਤਾ।

ਹੁਣ ਉਹੀ ਬੰਤੋਂ ਗਾਈ ਬੀੜ ਦਿਓ ਵੀ ਇਹ ਸਾਗ ਸ਼ਬਦ ਦਿਓ
 ਵਾਹੀ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੋਹਿਆ। ਸੰਮਤ ੧੬੪੪ ਦਿਓ, ਜਦ
 'ਅਗੁਰਿ-ਬੀੜ' ਪੰਡਮ ਗੁਰੂ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ, ਉਹੀ ਬੰਤੋਂ ਜੀ
 ਦਾ ਜੋ ਲਿਖਾਰੀ ਮਗਰ ਤੇ ਜਾਹਿਰ ਆਓਰਾ ਹਸਤੇ ਦਿਓ ਉਤਾਰਾ
 'ਅਗੁਰਿ-ਬੀੜ' ਤੇ ਕਰਹਿਰਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ, 'ਭਾਨ ਮਨ ਹਰੇ

ਹਰਿ ਬੇਖੁਬਨ ਕੇ ਸੰਗ, ਤਾਂ ਪਰਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਸਬਦ ਪਿਛੋਂ ਲਿਖਦਿਤੀ,
ਪਰ ਅਗਲੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਚਈ
ਥਾਂ ਕੋਈ ਛੁਡਕੇ ਮਾਯੇ ਸੁਰਲਸ ਜੀ ਦਾ ਦੁਜਾ ਸਬਦ, 'ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਬਸੇ
ਹਰਿਨੇਕਾ' ਵਾਜਾ ਲਿਖਦਿਤਾ, ਪਰ ਗਿਣਤੀ ਦਿਨ ਪਹਿਲੇ ਸਬਦ ਦੀ ਇਕ
ਤੁਕ ਨੂੰ ਹੀ ਪੁਰਾ ਸਬਦ ਗਿਣਕੇ ਅੰਤ ਪੁਰ ^{ਸੁਰਲਸ ਜੀ ਦੇ} ਸਬਦ ਦੀ ਗਿਣਤੀ
'ਦੇ' ਦਿੱਤੀ ॥ ਪਿਛੋਂ ਕਰੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਛੁਡੀਆਂ
ਤੋਈਆਂ ਤੁਕਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰਸਤੇ ਉਹੀ ਬੋਲੇ ਜੀ ਦੀ ਬੀਨ ਦਿਨ ਥਾਂ
ਕੋਈ ਪਈ ਸੀ, ਲਿਖਦਿਤੀਆਂ; ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਤਾਂ ਇਸ
ਸਬਦ ਦੀ ਉਸੇ ਹਥ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਹਥ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਅਠੀਠਵਾਂ
ਪਰਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦਾ ਸਬਦ, ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਅਗਲਿਆਂ ਸੁਰਲਸ ਜੀ ਦਾ
ਦੁਜਾ ਸਬਦ ਹਨ ॥

ਓਪਰ ਜਰ ਸੰਮਤ ੧੬੯੬-੯੭ ਦਿਨ, 'ਆਰਿ-ਬੀਨ' ਤਯੌਰ
ਯੋਗਨ ਤੋਂ ਅਪੀ ਸਦੀ ਪਿਛੋਂ, ਹਰਿਆਂ ਦੀ ਘੋਰਦਾਂ ਤੇ ਸੁਹਾਇਤਾ
ਨਾਲ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ (ਜਲੰਧਰ) ਦਿਨ, ਬਾਬਾ ਪੀਰਮਲ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ
ਪੁਰ, ਜੋ ਉਸਦੇ ਲੇ ਗੋਰੀ ਦੇ ਨਿਗਾਹੇ ਦੁਪ-ਰੁਪਰੇ ਬਾਲ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਕੁਝ ਅਪੰਦਾਂ ਦੀ ਮਰਦ ਨਾਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ
ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਕ ਕਾਪੀ ਦੀ ਨੌੜ ਸੀ। 'ਆਰਿ-ਬੀਨ' ਗੁਰੂ
ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਸੀ, ਅਤੇ ਉਹੀ ਬੋਲੇ ਵਾਲੀ ਬੀਨ ਬੋਲੇ ਅਪੰਦੀਆਂ
ਪਾਸ, ਜੋ ਅਸਲ ਗੰਦੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੋ ਬੀਨਾਂ ਦਾ ਮਿਲਨ
ਅਸੰਭਵ ਸੀ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਤੋਈਆਂ ਨਕਲਾਂ, ਜੋ ਅਪੀ ਸਦੀ ਦਿਨ
ਛੁਡੀਆਂ ਸਨ ਕਈ ਹੋਰ ਥੋੜਾਂ ਪਾਸ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਜੋ ਕਰਤਾਰਪੁਰ

ਦਾਜੀ ਗਰੀ ਕਲਾਨ ਦਾਲਿਆਂ ਭੰ ਇਹਨਾਂ ਨਕਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜੇਹੀ ਨਕਲ
ਮਿਲਾਸਕੀ, ਓ ਉਠਾਗ ਕਰਨਦਾਸਤੇ ਮਾਂਗਈ ਜੋਜਈ। ਜੋ ਨਕਲ
ਓਹਨਾਂ ਭੰ ਮਿਲੀ, ਓਹ ਭੁਧਈ ਬਨੇ ਦਾਜੀ ਬੀਹ ਦੀ ਨਕਲ ਜਾਂ
ਨਕਲ ਦੀ ਨਕਲ ਸੀ, ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਦਿਨ ਮੀਗਾਬਾਈ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ
ਸੁਰਾਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਾਸੁ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ 'ਛਤ੍ਰਿ ਮਨ ਹਰਿ
ਬਾਖਸ਼ ਕੇ ਸੰਗ' ਮੰਜੂਰ ਸਨ। ਜੋ ਇਸ ਤੋਂ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਸਮੇ
'ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦੀ ਬੀਹ' ਲਿਖਦਾਜੇ ਮਸੰਦਾਂ ਨੇ ਭੀ ਇਹ ਮੀਗਾਂ
ਬਾਈ ਦਾ ਸ਼ਬਦ, ਅਤੇ ਸੁਰਾਸ ਦੀ ਇਕਲੀ ਤੁਕ ਨਕਲ ਕਰ
ਜਾਏ, ਜੋ ਉਸਦਿਨ ਹੁਣ ਭੀ ਮੰਜੂਰ ਹਨ, ਹਾਂ ਮੀਗਾਬਾਈ ਦੇ ਸ਼ਬਦ
ਉਪਰ ਪਿਛੋਂ ^{ਕਿਸੇ} ਤੀਕਾਂ ਮਾਰਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸਦਾ ਕਾਰਣ ਅਜੀ
ਮਾਗੇ ਲਖਕੇ ਦਸਾਂਗੇ॥

ਹਿਹ ਸੁਰਾਸ ਦਾ ਦਾਸੁ ਸ਼ਬਦ, ਜੋ ਅਦਿ-ਬੀਹ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਸੀ।
ਕੇਨਦਿਨਦਾਨ ਤੇ ਪਤਵੰਤੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਕ ਕੰਥ
'ਸੁਰਾਸ' ਨਾਮ ਦਾ ਛਾਪਿਆ, ਉਸਦਿਨ ਜਿਥੇ ਮੁਜਬ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਦਾ
ਸਾਹ ਸ਼ਬਦ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਾਜੀ ਬੀਹ ਦਿਨ ਨਕਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪਿਛੋਂ
ਇਕ ਖਾਸ ਕਾਰਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਪਰ ਹੁਣਾਸ ਫੇਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਖਾਲੀ
ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣਾਈ, ਜੋ ਉਸ ਬੀਹ ਦਿਨ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ,
ਅਤੇ ਜੋ ਕਰੀਬ ਸਾਹਿਬ ਇਸ ਬੀਹ ਨਾਲ ਮੇਜਕੇ ਛਾਪੇ ਗਏ ਹਨ
ਓਹਨਾਂ ਦਿਨ ਬਹੁਬਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।

‘ਸੁਰਾਸ ਸਹਿਪਨ ਕੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਜੋ ਹਰ ਜਿਨ ਦਾ

ਦਿਨ ਛਾਪੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਇਕਲੀ ਬਣਾਈ ਤੁਕ ਬਾਬਤ

ਪੰਨੇ ੧੨੫੩ ਤੇ ਇਹ ਫੋਟੋਨਟ ਜਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ:—

“੧੨- ਇਹ ਸਬਦ ਗੁਰੀ ਬੰਨੇ ਦੀ ਬੀਰ ਦਿਲ ਸਾਥੇ ਦਾ
ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਬੀਰ ਦਿਲ
ਪਹਿਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਰੀ ਸਾਰੀਆਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਹਰਤਾਲ
ਫੇਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦਿਲ ਬੇਅਖ ਨੂੰ ਸਪ, ਹਾਥੀ, ਕਾਂ
ਗੋਦ, ਪਥਰ, ਕਾਲੀ ਕੰਬਲੀ ਨਾਲ ਤਸਬੀਹ ਵੇਕੇ ਸਦਾ
ਲਈ ਮਸ਼ੋਰ ਤੇ ਮਾਭਿਗ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਤੇ ਸਧਾਰ
ਦੀ ਕੋਈ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਰੱਖੀ ਹੋਈ। ਇਸ ਨਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ
ਸੁਰਨਾ ਮਾਤ੍ਰ ਇਕ ਤੁਕ ਵੇਕੇ ਬਾਰੀ ਦੀਆਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਛੱਡ
ਦਿੱਤੀਆਂ ਮਜ਼ਮੂਨ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।”

ਦੇਸੇ ਲਿਖਿਤ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਮਾਸਾਂ ‘ਪ੍ਰਾਗੀਨ-ਬੀਰ’ ਦਿਲ ਇਹੋ ਗਲ ਲਿਖੀ
ਸੀ। ਇਹ ‘ਸਬਰਾਥ’ ਕੰਥ ਪੇਰੋਂ ਤੇ ਕੇ ਨਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ
ਨੇ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਇਕ ਮੁਖ ਗਰਦਦਾਰੇ ‘ਪੰਜ ਸਾਧਬ’ ਦੇਖਕੇ
ਪਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ
ਸਜੱਤ ਸਨ:—

(੧) ਬਾਬਾ ਹਰਿਸਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੰਮ. ਏ. ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਖਾਲਸਾ
ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ।

(੨) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੰਮ. ਏ. ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਮੁਕਤਸਰ।

(੩) ਸ. ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੰਮ. ਏ. ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਿਖ
ਕਾਲਜ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਖਾਲਸਾ।

(੪) ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨਰਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੀ. ਏ. ਖਾਸਾ ਕਾਨੂੰਨ
ਗਜਗਾਂਢਾਨਾ।

(੫) ਮਾਸਟਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਬੀ. ਏ. ਚੰਡਮਾਸਟਰ, ਅਤੇ

(੬) ਬਾਦਾ ਸਰਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਾਹੌਰ।

ਉਪਰ ਉਕਤ ਕਰਕੇ ਦਿੱਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹਾ
ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਕੂਲ ਮਾਸਟਰ ਦੇਣੇ (ਛੇਤਰੇ
ਕੇ ਮੁਨਾਬ) ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਰ ਪਿਛੇ ਹੜਤਾਲ ਫੇਰੀ ਗਈ ਪਹਿਲੇ
ਕਿਸੇ ਲਿਖਿਆਂ, ਸਕੂਲ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸਕੂਲ ਕਰਤਾਰ ਸਨ। ਫੇਰ
ਪਹਿਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲ ਮਾਸਟਰ ਕਿਉਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ, ਇਸ ਸਕੂਲ ਦੀ ਕੀ ਹਾਲਤ
ਸੀ, ਤੇ ਇਹ ਤੁਰ ਕਿਸ ਸਕੂਲ ਦੀ ਸਕੂਲ ਕਰਤਾਰੀ ਤੋਂ?

ਅਸੀਂ ਸਮਝੇ ਸੀ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀ
ਕਿਤਾਬ 'ਸਕੂਲ ਮਾਸਟਰ ਕੋਸ' ਦਿੱਤਾ ਦਿੱਤਾ ਦਿੱਤਾ ਵਿਆਖਿਆ
(factual statement) ਉਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰ ਪਿਛੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਜੋਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਖਾਸਾ ਕਾਨੂੰਨ, ਮਹਿਤਾਬ,
ਸਾਡੀ ਕਿਤਾਬ 'ਪ੍ਰਾਕੀਰ-ਬੀਨਾਂ' ਪੁਰ ਨਕਤਾ ਕੀਤੀ ਕਰਕੇ ਲਿਖਦੇ
ਹਨ ਕਿ/ਤੁਹਾ ਲਿਖਦੇ ਛੇਤਰੇ ਪੁਰ ਹੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਫੇਰੀ ਤੇਰੀ,
ਸਕੂਲ ਤੋਂ ਤੁਹਾ ਲਈ ਕਰਤਾਰ ਪੁਰ ਹਾਲੀ ਬੀਨ ਦਿੱਤਾ ਥਾਂ ਕੋਰੀ
ਛੱਡੀ ਤੇਰੀ ਤੋਂ, ਅਤੇ ਕੋਰੀ ਥਾਂ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਸਕੂਲ ਮਾਸਟਰ ਪੁਰ

ਲਿਖਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ: 'ਹਰਿ ਕੇ ਸੰਤ ਬਸੇ ਹਰਿ ਜੋਰ' ਲਿਖਿਆ
ਤੋਂ। ਹੁਣ ਇਹ ਸਕੂਲ ਠੀਕ ਓਢੇ ਤੀ ਤੋਂ ਜਿਥੇ ਕਾਈ ਬਲਦਾਸੀ

ਬੀਨ ਦਿੱਤਾ ਥਾਂ ਕੋਰੀ ਛੱਡੀ ਤੇਰੀ ਤੋਰੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਛੱਡੀਆਂ ਤੇਰੀਆਂ

*

ਤੁਕਾਂ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਤੋਰ ਨੇ ਲਿਖੀਆਂ (ਦੇ ਖੋ ਸਫਾ ੧੩੮ 'ਪ੍ਰਾਡੀਨ-ਬੀਨਾਂ' ਦੇ)

ਇਹ ਦੋ ਗਲਾਂ ਕਿ (੧) ਹੜਤਾਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ (੨) ਥਾਂ ਕੋਰੀ ਛੱਡੀ ਹੈ, ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਸਪਰ ਦਰੁਪ ਹਨ। ਜੇ ਇਕ ਠੀਕ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਗਲਤ ਹੈ; ਜੇਕਰ ਥਾਂ ਕੋਰੀ ਪਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੜਤਾਲ ਫਿਰੀ ਹੋਈ ਨਹੀਂ। ਦੋਵੇਂ ਗਲਾਂ ਖਾਲੀ ਇਕ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਠੀਕ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ; ਓਹ ਇਹ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਹੜਤਾਲ ਜਾਂ ਸਫ਼ੇਰਾ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ 'ਪ੍ਰਾਡੀਨ-ਬੀਨਾਂ' ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਓਹ ਉਪਲਾ ਪੈਂਦਾ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਤੋਠਾਂ ਵੇਖੇ ਅਖਰ ਕਿਸੇ ਤੁਕਾਂ ਵਰ ਕਰਦਿਤੋਂ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹ ਕੀਤਾ ਜਾਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਵਸੀਲੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਇਹ ਮੱਠ ਜਾਂਗੇ ਕਿ ਥਾਂ ਸੁਫ ਤੋਂ ਹੀ ਕੋਰੀ ਛੱਡੀ ਹੋਈ ਹਾਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਦਿਹਾਰ ਵਾਲੀ ਗਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਦੀ ਦੇਸ਼ ਗੱਲ ਜਾਂ *fact* ਦਾ ਅਸਰ ਸਾਡੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨ ਤੀਜੇ ਪੁਰ ਕੀਤਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ? ਜਵਾਬ ਹੈ ਕਿ ਕੁਛ ਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ। ਸੱਗੋਂ ਜੇ ਸੋਚਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਨਦੀ ਗਲ ਉਸ ਨਤੀਜੇ ਨੂੰ ਤੋਰ ਕੀ ਪਕਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਉਪਰ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁਲੀ ਬੱਦੋਂ ਵਾਲੀ ਬਹਿ ਵਿਚ ਸੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪਰਾ (ਜਿਸ ਤੁਕਾਂ ਕਿ 'ਸੁਰ-ਸਾਗਰ' ਵਿਚ ਹੈ) 'ਏਥੇ ਨਹੀਂ' ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਕੁਝ ਤੁਕਾਂ ਛੱਡਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕਰਤਾਰ

(* ਸਿਧਾਂਤ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਤਾਂ 'ਸ਼ਬਦਾਰਥਕੋਸ਼' ਵਿਚ ਅਨੁਕ੍ਰਮ ਹਨ।

ਜਿਵੇਂ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਮੋਢੇ ਬਨਨ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਕੋਢੇ ਮਰਦਾਨੇ ਵਾਲੀਆਂ ਬਹਿਮਾਂ ਵਾਲੀਆਂ

ਗਲਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਭ ਸਮਝੀਆਂ ਹਨ। ਅਨੁਕ੍ਰਮ ਦੇ ਸਿਖਤਤ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਅਸੀਂ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਰਖਦੇ॥

ਪਰ ਦਾਲੀ ਬੀੜ ਦਿਹ ਦੇਸ ਛਾਂਟੇ ਤੇਏ ਸਬਰ ਨਈ ਉਤਲੀ ਜੀ
 ਥਾਂ ਕੋਰੀ ਛੁਡੀ ਹੋਈ, ਜਿਨੀ ਕੁ ਕਿ ਭਾਈ ਬਨੇ ਦਾਲੀ ਬੀੜ ਦਿਹ
 ਛੁਡੀ ਹੋਈ ਤੁਰੀ ਸੀ, ਇਹ ਵਸਰੀ ਤੋ ਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਾਲੀ
 ਬੀੜ, ਆਂਗਣ ਦਾਲੀ ਬੀੜ ਤੋ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਰ ਅਸੀ ਇਸ
 ਗਲ ਪਰ ਕੋਰ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ, ਪਾਠਕ ਦਾ ਜੀਭਿ ਕਰੇ ਤਾਂ ਬੇਸ਼ਕ ਦੇਸੁਨੂੰ
 ਛੁਡੇ ਦੇ।

ਅਸਾਂ ਇਹ ਕੀ ਕਿਹਾ ਤੋ ਕਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਾਲੀ ਬੀੜ ਭਾਈ ਬਨੇ
 ਦਾਲੀ ਬੀੜ ਤੋ ਸਿੱਧੀ ਨਕਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ
 ਦਿਹਾਸੇ ਪਾਟ ਤੋ ਪਾਟ ਇਕ ਤੋਰ ਬੀੜ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋ ਕਰਤਾਰਪੁਰ
 ਦਾਲੀ ਬੀੜ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਦਿਹਾਸੇ ਦਾਲੀ ਬੀੜ ਪ੍ਰਤਖ
 ਤੋ ਕਿ ਭਾਈ ਬਨੇ ਦਾਲੀ ਬੀੜ ਤੋ ਉਸ ਦੇਸੇ ਨਕਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਦੋਂ
 ਗਲੀ ਉਸ ਦਿਹ ਸੁਰਦਾਸ ਦੇ ਪਦੇ ਦੀਆਂ ਲਿਖਣੇ ਛੁਡ ਰਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ
 ਤੁਰਾਂ, ਕਿਸੇ ਪਿਛੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲਿਖੀਆਂ।

ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਾਲੀ ਬੀੜ ਨੂੰ ਅਸੀ ਭਾਈ ਬਨੇ ਦਾਲੀ ਬੀੜ ਤੋ
 ਸਿੱਧੀ ਨਕਲ ਤੋਈ ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਕਦੇ, ਇਸਦੇ ਕਈ ਕਾਰਣ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ
 ਦਿਹ ਇਕ ਇਹ ਤੋ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਦਿਹਕਾਰ ੪੮ ਵੇਰੇ ਜਾਂ
 ਅਸੀ ਸਕੀ ਦੀ ਦਿਥ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਅਠਤਾਲੀ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਿਹ
 ਭਾਈ ਬਨੇ ਦੀ ਬੀੜ ਤੋ ਕਈ ਨਕਲਾਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਤੋ ਕੁਰੀਆਂ
 ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਹ ਸੁਰਦਾਸ ਦਾ ਸਬਰ ਪਰਾ ਉਸ ਸੁਰਲ ਦਿਹ ਦਿੱਤਾ
 ਤੋ ਕਿ ਜਿਸ ਸੁਰਲ ਦਿਹੋਂ ਪਿਛੋਂ ਭਾਈ ਬਨੇ ਦਾਲੀ ਬੀੜ ਦਿਹ
 ਸੁਰਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੁਰਦਾਸ ਦੇ ਪਦੇ ਦੀਆਂ ਛੇ ਤੁਰਾਂ ਜੋ ਅਸੀ

ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਪਛਗਿਛ ਦੇ ਪਿਛੋਂ,
 ਲਿਖਣ ਲਈ ਉਸਨੇ ਥਾਂ ਕੋਰੀ ਛੁਡੀ ਸੀ, ਉਹ ਕਦ ਤੇ ਕਿਸਨੇ ਮਾਂਗਣ
 ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਦਿੱਤ, ਉਸ ਪਾਸਿਥੇ ਲਿਖਾਰੀ ਦੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤਿਹ ਬਾਅਦ
 ਲਿਖੀਆਂ, ਤੁਸੇ ਨਾਲ ਕਿਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਸਕਦਾ, ਬਹੁਤ ਹਾਲ ਉਹ
 ਕੁਝ ਲਿਖਾਰੀ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਔਏਆ। ਸੰਮਤ ੧੬੬੧
 ਦਿਹ ਕਿਸੇ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਕੁਈ ਬੋਲੋਂ ਵਾਲੀ ਬੀੜ ਤੋਂ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਉਸ
 ਦਿਹ ਹਾਲੀ ਸੁਰਦਾਸ ਦੇ ਪਦੇ ਦੀਆਂ ਛੁਡੀਆਂ ਔਈਆਂ ਤੁਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ
 ਨਹੀਂ ਸਨ ਗਈਆ। ਏਸ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਵਾਲੀ ਨਕਲ ਤੋਂ ਕਰਤਾਰਪੁਰ
 ਵਾਲੀ ਬੀੜ, ਸਿੱਧੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦਿਸਰੀ ਨਕਲ ਤੋਂ, ਅਰਥਾਤ ਬਾਦਾਸਤਾ ਜਾਂ
 ਬਿਜਾਦਾਸਤਾ, ਨਕਲ ਔਈ॥ ਔਸਕਦਾ ਤੇ ਕਿਤਾਬ ਕਰਨ ਪੁਰ ਇਹ
 ਸੰਮਤ ੧੬੬੧ ਵਾਲੀ ਨਕਲ ਮਿਲਕਾਏ॥

ਅੱਧੀ ਤੁਕ ਲਿਖਕੇ ਬਾਰੀ ਤੁਕਾਂ ਲਈ ਕੋਰੀ ਥਾਂ ਛੁਡੇਨ ਬਾਬਤ
 ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਔਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸੱਭ ਦੀ ਜਿਯੇਵਾਰੀ ਦਾ ਬੋਲ ਕੁਈ
 ਬੋਲੇਦੀ ਦੇ ਉਸ ਲਿਖਾਰੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤੋਂ, ਜਿਸਨੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਅਤੇ
 ਪਰਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਪਦੇ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਸੁਰਦਾਸ ਦੇ ਪਦੇ ਦੀ ਅੱਧੀ ਤੁਕ,
 ਲਿਖਕੇ, ਆਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬਿਆਜ ਦਿਹ, ਅਪਣੀ ਬੀੜ ਹੁੰ ਖਾਰੀ
 ਬਲਾਦਿਤਾਂ, ਤੇ ਕੁਈ ਬੋਲੋਂ ਜੀ ਵਾਸਤੇ, ਉਹਨਾਂ ਜੋਕਾਂ ਦੀ ਨਾਰਾਜ਼ਗੀ
 ਦਾ ਸਬਬ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਉਸ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਨੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ, ਉਹ
 ਮੁਆਫ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਸਕਦੀ ਤੇ; ਹਾਲ ਅਸਲ ਦਿਹ ਇਥੋਂ ਔਈ ਦਿਸਰੀ
 ਤੇ, ਜਿਸ ਤੁਕਾਂ ਅੱਧੀ ਹੁਣ ਦਸਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰਮਾਨੰਦ ਜੀ ਤੇ ਸੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇਵੇਂ ਨੇਸ਼ੁਆਈ ਵਰਗਾਦਾਰਾ

ਦੇ ਸਿਸ਼ਜ ਸਨ, ਅਤੇ ਦੋਵੇਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਜੀ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਦਿੱਤੋਂ ਭਿਜੀ ਬਾਣੀ,
ਅਤੇ ਭਾਵੀ ਸਰਸ, ਵਿਲਖਿੰਦੀ, ਤਨਮਾਜਤਾ ਨਾਮ ਰਹੀ ਕਵਿਤਾ
ਕੀਤ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਪੰਥ ਦੇ ਸਾਥ ਮੁਖੀ ਭਗਤਾਂ
ਜਾਂ 'ਅਸਟ-ਛਾਪ' ਦਿਓ ਗਿਏ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਆਰਥਾਤ ਓਹ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਦੀ ਰਹੀ ਬਾਣੀ ਭਗਵਤ-ਪ੍ਰੇਰਿਤ (god-inspired)
ਅਤੇ ਸਨਦੀ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਇਕਰੇ ਕੀਤਾ
ਕਰਦੇ ਸਨ॥ 'ਸੁਰ-ਸਾਗਰ' ਦਫ਼, ਪਰਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ੮੩੫ ਪਦੇ,
'ਪਰਮਾਨੰਦ ਸਾਗਰ' ਦਿਓ ਇਕਰੇ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ॥ "ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਨ੍ਹਾਂ
ਫੁਟਕਲ ਪਰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ-ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਮੁੱਥ ਸੇ ਪ੍ਰਾਯ: ਸੁਨਦੇ ਮੇਂ ਅਤੇ
ਥੇ।" ਅਤੇ ਕਈ ਪਦੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ਅਤੇ ਸੁਰਦਾਸ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ
ਪਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਨ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਹੋਰ ਕਵੀਆਂ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ
ਸੇ ਅਜੇ ਅਜਾਣੇ ਹਨ॥

ਸੋ ਜਿਸ ਦੇਸੇ ਭਾਈ ਬਨੋ ਜੀ ਦਾ ਲਿਖਾਈ, ਪਰਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦਾ
ਪਰ ਨਕਲ ਕਰਵਾਂ, ਉਸਨੇ,

‘ਛਾਡਿ ਮਨ ਹਰ ਬੇਅਖਨ ਕੇ ਸੰਗ’

ਹਲੇ ਪਰ ਨੂੰ ਲਿਖਣਾ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਹਾਲੀ ਮੁਢਲੀ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਜਾਂ ਅਸਥਾਈ ਤੀਲਿਖੀ ਸੀ ਕਿ ਮਨ ਦਿਓ ਕੁਝ ਭਾਗ ਉਠੇ, ਜਿਸਤੇ
ਉਸਨੇ ਅਜੇ ਲਿਖਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ; ਜਿਤਨੀਆਂ ਕੁ ਤੁਰਾਂ ਉਸ ਪਰ
ਦੀਆਂ ਸੁਣ ਰਖੀਆਂ ਸਨ, ਓਹਨਾਂ ਜਦੀ ਕੋਰੀ ਥਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ।

ਇਸ ਪਰ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਪਰਮਾਨੰਦ ਜੀ ਦਾ ਪਰ ਸਮਝਿਆ, ਜਿਸਤੇ ਸਾਮਨੇ
ਮੰਜੂਰ ਪਰਮਾਨੰਦ ਦਾ ਸੁਬਰ ਨਕਲ ਕਰਕੇ, ਆਪਣੇ ਮੁੱਥੇ ਠਹਿਰਾ ਸੁਬਰ

ਸੁਰ ਕਰਨ ਤੇ ਪਹਿਲੇ 'ਸੁਰਦਾਸ' ਦਾ ਨਾਮ ਦੇਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਾ ਸਮਝੀ
ਮਾਤੇ ਸਰ ਸਰ ਕੁਝ ਪਰਾ ਸਿਖਣਾ ਸੁਰ ਕਰਦਿਤਾਂ, ਮਾਤੇ ਤੋਰ ਨਕਲਾਂ
ਕਰਨ ਹਸਿਆਂ ਨੇ ਇਸ ਪੁਰੋਂ ਉਥੇ ਤਕਾਂ ਨਕਲ ਕਰਸਿਆ।

ਹੁਣ ਕੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਹਾਲੀ ਬੀੜ ਤੋਂ 'ਆਰਿ-ਬੀੜ' ਮਲੀਏ, ਤਦ
ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਸੁਰਦਾਸ ਦੇ ਦੇਸ ਪਰੇ ਬਾਬਤ ਗਜਤੀ ਕਰਕੇ ਜੋ
ਜੀਰਾਂ ਜਾਂ ਇਤਫ਼ਾਜ਼ ਉਦੀ ਬੋਲੇ ਜੀ ਦੇ ਸਿਖਾਰੀ ਪਰ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਹ
ਸਭ ਦੇ ਸਭ ਪੁਰ ਗੁਰੂ ਮਾਨਕਨਦੇ ਪਰ ਮਾਤੇ ਉਦੀ ਗੁਰਦਾਸ ਪੁਰ
ਜਾਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਦੀ ਗੁਰਦਾਸ ਪਰ ਦੇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਕਿ ਨਿਰੇ ਪੁਰੇ
ਸਿਖਾਰੀ (ਰਾਭੇਬ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਮਰ ਬੋਧ ਹੀ ਤੁਹਾਥੇ) ਵੀ ਸਨ, ਪਰੇ
ਸਿਖੇ ਦਿਲਾਸ ਸਨ, ਜੋ ਕੁਝ ਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਕਿਤਾਬ ਤੇ ਤਾ ਸਮਝੀ
ਜਾਂਦੀ ਸੀ॥ ਸਹਜੇ ਸਿੰਘੇ ਕਿ ਜਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁਰਾ ਪਰ-
ਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਾਂ ਕਿਤੇ ਸਿਖਿਆ ਮਿਲ ਸਕਦੀ, ਮਾਤੇ ਤਾਂ ਉਦੀ
ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਵਿਚ ਮਾਪਰੇ ਕੋਈ ਮਦਦ ਕਰਸਕੇ,
ਤਦ ਉਹ ਪਰ ਦੀ ਪਾਹਿਲੀ ਆਪੀ ਪੁਰ ਕਿਤੀ ਹੀ ਕਿਥੇ ਦੇ ਦੇਸ
ਪਰੇ ਦਾ ਦੇਨਾ ਕੀਤਾ ਅਜਿਹਾ ਜਾਹੀ ਸੀ? ਜੇ ਨਾ ਤੁਹਾ ਤਦ ਕੀਤਾ
ਪਰ ਹਸਿਆ ਸੀ? ਫੇਰ ਸਿਰ ਪੁਰ 'ਸੁਰਦਾਸ' ਦਾ ਨਾਮ ਕਿਥੇ ਨਾ
ਦਿਤਾ? ਕੀਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਪ ਜਾਂ ਉਦੀ ਗੁਰਦਾਸ ਨੂੰ (ਇਹ ਗਲ
ਮਾਲੂਮ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿ ਇਹ ਸੁਰਦਾਸ ਦਾ ਪਰਾਏ ਕਿ ਪਰਮਾਨੀਰ
ਦਾ? ਤੋਰ ਸਹੇ, ਗੁਰੂ ਕੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੀੜ ਬਨਨ (ਸੰਤ
੧੬੪੮) ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਪੰਦਰਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਮਾਪ (ਜਿੰਦਾ ਸੇ,
ਮਾਤੇ ਉਦੀ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਤੋਰ ਕੀ 2੧ ਵਰ੍ਹੇ ਪਿੱਛੋਂ ਕਰਾਣਾ ਕੀਤਾ

(ਆਪਣੀ ਹੱਥੀਂ ਲਿਖਦੇ ਇਹ ਥਾਂ ਵੱਡੀ ਛੁਡਾਵੇ ਸਨ)। ਕੀਤਾ ਇਸ
 ਲਈ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਇਹ ਨਾ ਖੁਦ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ, ਅਤੇ ਨਾ ਛੱਡੀ ਬੁੱਝਾਂ
 ਇਹ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਹੀ, ਸੁਰਦਾਸ ਦੇ ਇਸ ਪਦੇ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਪੜ੍ਹਾ
 ਸਗੋਂ, ਅਤੇ ਨਾ ਕਿੱਤਾਂ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਾਅ, ਜਿਸਤੇ ਵੱਡੀ ਥਾਂ ਭਰਵੇ
 ਇਸ ਘਾਟੇ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ? ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਇਸ ਅਰਥੇ ਇਹ ਕਿੱਤਾ
 ਕਿਰ ਬਨਾਅ ਹੋ, 'ਕੋਇਲ-ਸੁੰਘਾਂ' ਦੀ ਹਰਨਾ ਕੀਤੀ, 'ਸੁਰ-ਸਾਗਰ'
 ਦੀ ਇਸ ਦੇਸੇ ਤਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਵੇਗੀ ਸੀ, ਤੇ ਕਿੱਤਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਨਾਅ
 ਇਹ ਭਾਂ 'ਸੁਰ-ਸਾਗਰ' ਦੀਆਂ ਕਈ ਕਾਪੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਇਸਦੇ
 ਕੁਝ ਤੇਰੀ ਬਹੁਤੇਰੇ 'ਸੁਰ ਸਾਗਰ' ਦੇ ਪਾਠਕ ਤੇ ਸੁਰਦਾਸ ਦੇ ਪਦੇ
 ਗਾਇਨਾਨੇ ਈਸੇ ਹੋਣਗੇ। ਤੇ ਤਾਜ਼ਬ ਦੀ ਗੱਲ ਕਿ ਨਹੀਂ?

ਏਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ, ਸ਼੍ਰੀਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਸੰਮਤ ੧੭੨੨
 ਦੇ ਜੇਠ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ 'ਆਦਿ ਬੀੜ' ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ-ਭਰੋ ਕੀਤਾ
 ਸੀ, ਅਰਥਾਤ ਬੀੜ ਬਖ਼ਸ਼ ਨੂੰ ੭੪ ਵੇਰੇ ਨਾ ਪੜ੍ਹੀ ਸਦੀ ਪਿੱਛੋਂ
 ਸ਼੍ਰੀਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਜੀ ਤੇ ਸ਼੍ਰੀਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੂੰ ਛੁਡਾਇਓ,
 ਕੀਤਾ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ੨੪ ਵੇਰੇ ਦੀ ਗੁਰਮਾਈ,
 ਦੀ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਇਹ, ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਆਪਣੀ ੧੭ ਵੇਰੇ
 ਦੀ ਗੁਰਮਾਈ ਇਹ ਹੀ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰਾਵੇ, ਜੇ ੬੦ ਹੀ ਇਸ ਘਾਟੇ
 ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੇ? ਜੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੇ ਹਥੋਂ ਰਹਿਤ ਨਹੀਂ
 ਕਰਾਵੇ, ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਲਿਖਦੇ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਿਖ ਨੂੰ ਹੀ
 ਕਰਵੇ ਲਿਖਾਵੇ। ਗੁਰੂ ਤੇਗਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਦਰਾਂ' ਓਤੇ
 ਨੂੰ 'ਪੁਨਾਂ' ਤੇ ਕੁਝ ਰਿਤੀਆਂ, ਅਰ 'ਨੀਸਾਹ' ਦੀ ਲਿਖਾਇਤਾਂ,

ਪਰ ਇਹ ਹਿਰਾ ਖੱਪਾ ਕੇਏਂ ਨਾ ਮੇਲਿਆ। ਨੀਯਾਹੁੰ ਦਾ ਤੇਰ
 ਕੋਹ ਦੁੱਠਾ ਕੀਮ ਸਵਾਰਦਾ ਤੂੰ, ਜੋ ਇਸ ਖਪੇ ^{ਮੇਲਨ} ਨਾਲ ਵਧੀਕ
 ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ॥

ਮੁਕਦੀ ਗਲ ਕੀਹ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਾਈ ਬੀੜ ਨੂੰ ਮਾਰਿ-ਬੀੜ
 ਕੇਹਨਾ ਸਮਝਾਓ ਤੁਸੀਂ ਤੂੰ, ਮਾਤੇ ਪਿਥਾਂ ਨੂੰ ਡਾਕੀ ਮੱਥੀ ਲਿਖਤ
 ਦਿਤਾ ਪਾਨਾ ਤੂੰ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਿਆਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਪਰ ਸਖਤ
 ਇਤਿਹਾਸ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਾਈ ਗਰੀ ਜਿਸਦੇ
 ਹਥਾਂ ਨਾ ਚਲੀ ਇਹ ਉਸਦੇ ਹਥਿਆਂ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਕੁਲਤੀ
 ਹੁਕੀ ਤੂੰ, ਉਸਨੂੰ ਹੁਣ ਕੋਈ ਹਿਲਾ ਸਕਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ॥ (ਮਤੇ
 ਮਾਮਪਿਥਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦੇ ਕਾਇਮ ਕਰਿਆਂ ਕੋਈ ਲਾਭ
 ਨਹੀਂ॥)

2
5
3
7

Original with
a. Smith, N. C. A.
Date rec'd
Lat. 0. 012. 3. 1822

1 **ਮੁਗਦਕਾਰੀ ਕਹਾਨੀ**

For title of Book

2

ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਤਖ਼ਤੇ ਤੋਂ

For Chapter headings

3

੪੧ ਐਸਪਲੇਨੇਡ ਰੋਡ, ਦਿੱਲੀ

For Sub-heads

4

ਇਤਿਹਾਸ

For bolder type in the text

5.

੧. ਅਜ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਚਰਚੀ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਇਖ਼ਲਾਕ

For text

6

**ਮਾਹਿਰ ਹਨ। ਯੂਨੇਸਕੋ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜੁਲੀਅਨ ਹਕਸਲੇ
ਸਿਆਣਾ ਜ਼ਿੰਦਾ ਆਈਮੀ ਕਿਹਾ ਸੀ**

*For Footnotes, and extracts
in the body of the text*

*The above sizes of type are
for general guidance; nearest
sizes available may be used for*

